

voedselgebrek lijdende bevolking. De bande had hoofdfourageurs die de bevolking onder bedreiging dwongen tot afgifte van geld, rijst, vis, tabak enz.. De helft werd dan door hen afgedragen en de andere helft in eigen zak gestoken. Dank zij dat archief konden 4 hoofdfourageurs worden gegrepen, benevens 2 notoire boeven die z.g. "Nica spionnen" hadden vermoord. De controlleur vroeg een voorzichtige zuivering aan; voorzichtig, omdat hij vreesde dat bij ruw optreden de sawahbewerking geheel zou worden stop gezet. Hij kan slechts verklaren, dat het optreden "beheerst, waardig en zonder incidenten" was. De zuivering vond op 14 Februari 1947 plaats. Ongeveer 6000 man werden bij Watoangin (Watoangin?) bijeengegaderd. Dit vond plaats vóór 9 uur v.m.. De verzamelde menigte werd toegesproken en hun werd verklaard, waarom de zuivering geschiedde. Zij moest zich teweer stellen tegen een afpersing als had plaats gevonden. Aan de boosdoeners werd gelegenheid gegeven zich als "acte van berouw" te melden. 34 Leden van de "Tantara Harimau" meldden zich vrijwillig. Toen de meldingstermijn om was wees de bevolking nog 5 djahats aan. Deze werden toen met de zes eerder gevangen genomen neergeschoten. Daarop werd een kampongpolitie ingesteld en door de godsdienstige hoofden de belofte van naleving der wettig gegeven bevelen afgenomen. De 34 "berouwvollen" werden ook in de kampongpolitie benoemd. Zij bewezen direct de echtheid van hun berouw. Des middags reeds (de actie was te 11.00 v.m. afgelopen) brachten zij twee al geruime tijd gezochte, en al die tijd rustig in hun kampong vertoevende, moordenaars bij het Bestuur aan. De Heer van der Wolk prijft de z.i. waarlijk psychologisch juist gerichte toespraak van de Heer Westerling, die de bevolking helder uiteenzette hoe lokaal zij geweest was in het weren van ongere elementen van elders, die wees op de plicht om gezamenlijk have en goed veilig te stellen en sprak over de wijze, waarop zij zich behoorde los te maken uit haar angstpsychose voor de banden en zichzelf behoorde te verdedigen.

De bevolking was voelbaar opgelucht en toog 's middags reeds opgewekt aan de arbeid. Toen de dag daarna een grote prauw uit Java, bemand met een T.R.I. afdeling, daar trachtte te landen, hielp de bevolking dit beletten. De kampongpolitie ontdekte, dat 4 der inzittenden op het eilandje Goesoanga aan land gingen. Daar deze bewapend waren o.a. met een revolver kon men hen niet arresteren, maar gaf alarm, waardoor de landing tot Barroes toe belet kon worden en een D.S.T. patrouille met bevolkingsprauwtjes de prauw tot landen kon dwingen. 21 Inzittenden werden gevangen genomen; 6 waren in het gevecht gesneuveld; 9 ontsnapten, doch werden daarna door de bevolking gepakt.

Een verder resultaat was, dat verscheidene rampokkers, ook leden van de kernbande, zich bij het Bestuur kwamen melden. Onder hen was Andi Mangkowa, een der drie zoons-bendeleden van Andi Mappe.

Op 17 Februari vond weer een zuiveringsactie plaats. Nu werden ongeveer 3000 zielen verzameld te Tarawang en 300 te Bornong-Bornong. Bij de zuivering waren aanwezig de Kara-Engs van Pangkadjene, Boengoro, Segeri en Lebakkang. In totaal werden 14 personen in dit grote en slecht bestuurde gebied geëlimineerd (zes beruchte lieden uit dit gebied waren tevoren opgepakt en werden met bevolkingsinstemming berecht; acht beruchte bendeleden, rampokkers, moordenaars werden door de bevolking aangewezen, nadat meerdere rechtstreekse en zijdelingse bendeleden gebruik gemaakt hadden van de geschonken gelegenheid om zich vrijwillig te melden).

Na afloop van de zuiveringsactie betuigden Kara-Engs en bevolking op enthousiaste wijze hun dank aan de Kapitein Westerling.

Het verslag eindigt met de woorden: De Kara-Eng van Segeri ving reeds een positionele zuivering aan.

De ondergetekenden hebben uit dit verslag zulke brede aanhalingen gedaan, omdat het direct na deze actie is geschreven,

dus nog onder de vrese indruk der gebeurtenissen (terwijl vrijwel alle andere verklaringen van veel lateren datum zijn) en omdat het de "methode-Westerling" zo uitstekend schetst in het kader van de oorzaken en de gevolgen der acties.

De Heer Walter Diedrik Püttger, destijds Inspecteur van Politie te Makassar, die met de Kapitein Westerling meegegaan is bij twee zuiveringsacties, w.o. die in Batoea (de eerste op 9/10 December, volgens de operationele orders no. 1 voor de 1ste Luit. Westerling op 11 December 1946) verklaart, dat de Kapitein Westerling een lijst bij zich had met namen van mensen, die schuldig waren en gezocht werden. Hij beschikt over gegevens, die hij ter plaatse met behulp van de kepala verifieerde. "De kamponghoofden waren mensen aan, die meegedaan hadden aan terreur (moorden) met de bende van "Mongisidi. Enige mensen zijn aangewezen, die op hun beurt hun "kornuiten moesten aanwijzen. Kapitein Westerling vroeg wat ze gedaan hadden en wie Mongisidi was. Zij bekenden meegedaan te hebben. Soms zei de kepala kampongini tida salah" en dan werden ze weggestuurd..... Degenen die werkelijk fout waren werden neergeschoten."

"De bevolking was ontzettend bang vanwege de terreur. Mensen die het een of ander bij ons kwamen rapporteren werden prompt later vermoord gevonden. Kapitein Westerling drong er bij de kepalas op aan niet bang te zijn, daar nu orde en veiligheid gebracht zou worden. Ik was bang, dat mijn agenten onder verkeerde invloed zouden raken; ik moest er tegen waken dat zij niet mee gingen doen."

"Ik ben bij de zuivering van Batoea en Djongaja geweest. Hij de zuivering moesten de aangewezenen op hun beurt weer medeplichtingen aanwijzen. Deze werden er uit gehaald en met de kepala geconfronteerd. Ik heb ook eens de aandacht gevestigd op een man, die kennelijk vanwege een vete was aangewezen; deze man, de broer van mijn cipek van Soeng-goeminasa, is toen na mijn inmenging door Kapitein Westerling vrijgelaten."

"Na afloop der actie heeft Westerling zich onder de bevolking begeven, handen gedrukt, ouden van dagen geholpen en af en toe wat gegeven."

"Kapitein Westerling had een eigen inlichtingen-systeem, waarvan ik niet op de hoogte ben. Volgens mij was er geen andere weg dan gevolgd is. Het was in Soenggoeminasa een complete opstand, waar ik midden in heb gezeten. Niemand durfde meer aangifte te doen, want dan liep men kans met zijn familie vermoord te worden."

De Heer Westerling, door ondergetekenden gevraagd naar zijn optreden, verklaarde, dat hij ter plaatse optrad als Openbaar Ministerie, Rechter en Jurel tegelijkertijd, en dat hij zich van zijn verantwoordelijkheid altijd ten volle bewust was geweest. Hij ging slechts tot "veroordeling" van verdachten tot de doodstraf over, als bij hem de overtuiging was gevestigd, op grond van verkregen wetenschap, dat de betrokkene zich aan ernstige misdrijven had schuldig gemaakt. Die wetenschap berustte op inlichtingen, door zijn afdeling, door het K.N.I.L., of door het Bestuur hem verschaft, en op de ter plaatse van de bevolking verkregen inlichtingen. Met de laatste was hij zeer voorzichtig, omdat hij de gevaren daarvan begreep. Hij meende, dat hij slechts in één geval een onschuldige had neegesegd, zulks op grond van hem gegeven onjuiste inlichtingen. De Heer Westerling heeft daarbij aan ondergetekende den dezelfde indruk van zijn persoon gegeven, als aan de bevolking n.l. dat het hem inderdaad er om te doen was, in het belang van de bevolking werkzaam te zijn door orde en rust te herstellen en naar rechtvaardige regelen de ernstige misdadigers te straffen. Over de bij zulk een methode dreigende gevaren spreekt een verklaring van de Pabitjara Djero, lid van het Zelfbestuur van Tanete

die in Lisoë bij een actie van de Kapitein Westerling aanwezig was. Hij deelt mede, dat enkele in de bergen aangetroffen mensen, verdacht van moord op een kamponghoofd en berichtgever, hun medeplichtigen moesten aanwijzen. Die moesten weer andere schuldigen aanwijzen, en deze laatsten weer anderen. Hij zegt dan verder; "Bij deze aanwijzingen kan men naar mijn mening drie gevallen onderscheiden:

- "1. werkelijke medeplichtigen werden aangewezen;
- "2. uit vrees voor eigen leven wees men mensen aan;
- "3. men wees persoonlijke vijanden aan."

Hij verhaalt dan verder, dat op 7 Februari 1947, bij een actie in Lisoë, een zware en sterke figuur, die door een magere man werd aangewezen, ruzie kreeg met de magere figuur en dat beiden toen op bevel van een tolk moesten vechten. De magere man verloor van de sterke en werd toen doodgeschoten.

De ondergetekenden hebben deze toedracht van het gebeuren, voorkomend in een verklaring van 8 September 1947, dus niet vele maanden na de actie, in geen andere verklaring bevestigd gevonden, behoudens gewijzigd in een verklaring van de Kapitein Westerling. De Heer Westerling zeide, wel mensen te hebben geëxecuteerd, van wie hij de indruk had dat zij deze gelegenheid tot eliminatie van persoonlijke vijanden of crediteuren wilden aangrijpen (het was immers gebleken, dat men zulke figuren bij de extremisten aanmaelde als Nica-apionnen, en ter meerdere zekerheid van eliminatie, bij de Nederlanders als helpers van de extremisten), maar hij ontkende zulks door een z.g. Godsoordeel te hebben laten uitmaken. Hij hield bij alles de beslissing in handen, ook al fungeerde de bevolking als een soort jury en hij executeerde alleen na verkregen overtuiging van schuld. Wel erkende hij éénmaal opdracht te hebben gegeven aan twee mensen om samen te vechten. Deze lieden hadden n.l. samen met anderen, die nog niet gepakt waren, gestolen en iemand doodgemarteld; daarop gaf hij bevel, dat deze mensen zouden vechten tot één van hen dood zou gaan. Aan de bevolking heeft hij gezegd, dat hij deze mensen nu eens wilde laten voelen wat zij hun slachtoffers hadden aangedaan. Ter plaatse is geen van deze mensen doodgeschoten, doch hij meent, dat beiden later gedood zijn.

Een Javaans makelaar, Raden Imam Soedjono Sosro Atmadja, gehoord op 28 Juli 1947, verklaart dat extremisten op 21 October 1946 de kampong Balangbodong-Djongaja overvielen. Het was een bende onder Mongisidi, die bij hem twee horloges, f.480.-, twee gouden ringen en boeken stal. Mongisidi zou dit later bekend hebben. Hem werd (door de Commissie-Barendrecht) voorgelezen het artikel van 5 Juli 1947 in Vrij Nederland verachenen.

"Atmadja zegt hierop: Dit is een Hollandse vertaling van een stuk in het Maleis, dat ik heb opgemaakt op verzoek van den Heer Palar. Wat ik geschreven heb is gebeurd in kampong Balangbodong-Djongaja. Naast mijn huis werden wij verzameld. Terwijl wij verzameld waren, doorzochten de soldaten de huizen, wellicht om wapens te zoeken. Er is o.a. een complete militaire uitrusting met revolver gevonden (helm, uniform, beenkappen, schoenen, gordelriem en revolver). De bezitter hiervan is na een pak slaag geëxecuteerd.

"Ik weet niet wie de persoon was, die de mensen moest aanwijzen. Toen de man niemand aanwees, kreeg hij stoten met het geweer en toen wees hij tenslotte mensen aan. Familieleden van de doodgeschoten personen hebben later geklaagd bij Karaeng Karaewisi. Voorzover ik weet is mijn kampong altijd rustig geweest. Op 16 December zijn mijn bezittingen, welke ik nog over had, geroofd door de militairen. D.W.Z. dat is mijn conclusie aangezien er niemand anders meer in de kampong was. Er zijn twee of drie mensen geweest die mensen aanwezen; ze spraken Makassars. De man die weigerde (zie de verklaring van getuige in het krantenartikel) kreeg een schot in zijn dijbeen van Kapitein Westerling. D.w.z. ik hoorde later dat het Kapitein Westerling was. Ik heb hem later nog herhaaldelijk gezien. Personen, die zijn doodgeschoten, zijn niet ondervraagd toen zij ontkenden. Ik weet alleen, dat de man die de uitrusting had, schuldig moet zijn geweest. Misschien is door zijn toedoen tot het executeren van

"anderen overgegaan. Het was iemand uit Palopo, die bij een familie-
"lid inwoonde, een oude heer, die niet is doodgeschoten voorzover ik
"ik weet. Ik weet niet wat die man, die de uitrusting had, daar aan
"deed. Het betrof een kampong bij Makassar, ik meen Baeng Baeng.
"De militairen zeiden: "Ini boektinja" (dit is bewijs) toen ze met
"die uitrusting aankwamen.

" Bij een hadji vonden ze een bewijs van lidmaatschap van de
"P.N.I.. Het complex kampongs, dat bij de actie betrokken was, om-
"vatte Samboeng djawa, langs de rivier naar Djongaja, de leproserie
"de helft van Goenoengsari en Baeng Baeng. De man met de uitrust-
"ing moest mensen aanwijzen, maar zeide: "Tida tahoe, saja boekan
"orang dari sini." (ik weet het niet; ik ben niet van hier). Mensen
"zijn neergeschoten bij een gat dat er al was; dit is niet opzet-
"telijk op die dag gegraven, zoals in het artikel is vermeld).....
"Mensen die aanwezig zijn zelf ook doodgeschoten. De Radja van
"Goa, de Karaeng van Karoewisi en de Kraeng Sapanang waren bij de
"actie aanwezig. Zo ook de hoofdagent Pöttger (Soenggoemina) en
"een zekere Ambo Dalle. Voor zover ik weet heeft Ambo Dalle geen
"mensen aangewezen."

Verder verklaart hij nog, dat bij de actie in Djongaja uit de
zakken der militairen allerlei voorwerpen, zoals kleren, sarongs en
andere zaken puilden.

Deze laatste mededeling is voorgehouden aan de eerder genoemde
W.D. Pöttger, die haar van A tot Z gelogen noemde. Abdul Gani, Kara-
Eng van Gentarang, die om zuivering had gevraagd wijl er een aan-
val op Bosloekoemba dreigde, verklaarde, dat alleen werden neerge-
legd schuldigen, die bekend waren omdat het dossier in handen van
het Bestuur was gevallen en meldde, dat de militairen behoorlijk
optraden; er werd wel geplunderd, zegt hij, voornamelijk door spion-
nen en gidsen. Hij heeft de goederen gedeeltelijk kunnen opaporen
en aan de eigenaren kunnen teruggeven. Men zou hierin inderdaad
een aanwijzing van plundering door militairen kunnen zien.

De Heer Westerling verklaarde voor de Raadsheer-Commissaris
Faardekooper, dat zijn mensen onder zeer strenge discipline ston-
den; dat er strenge orders waren dat zij niet mochten plunderen of
stelen en geen ruwe taal tegen de bevolking mochten gebruiken; dat
zielen mochten thuisblijven en bij kampongdoorzochtingen alleen
wapens en uitrustingsstukken in beslag mochten worden genomen. Na
afloop van de actie werden de soldaten dan gefouilleerd, terwijl
ook hun wapens doorzocht werden - dit geschiedde ten aanschouwe
van de bevolking. Bij zijn eerste acties niemand op enige dief-
stal betrapt (ondergetekenden merken op, over die eerste actie in
dit verband geen klachten te hebben gelezen); bij latere acties
zijn er twee gevallen geweest van diefstal, nl. F. 2000. -) werden ge-
stolen in een kampong bij de haven in Paoterie. Het tweede geval
betrof iemand van de inlichtingendienst, die een drietal koffers
had verzameld met sarongs. Verder is het eenmaal voorgekomen, dat
een soldaat zich vergrepen had aan een vrouw. Deze drie mensen be-
vinden zich in arrest en zijn niet meer bij de D.S.T..

"Verder waren door mij bepaalde personen aangewezen om kostbaar-
heden van doodgeschoten personen in te zamelen, deze werden aan
"mij afgedragen en ik liet ze inboeken op mijn kantoor. Later wer-
"den deze goederen aan de nabestaanden teruggegeven, indien ze
"hiernaar kwamen vragen en konden bewijzen de rechthebbenden te
"zijn. De kostbaarheden die niet werden afgehaald zijn overgege-
"ven aan de Lt. Krol van de M.I.D.

"Ik heb deze methode toegepast omdat ik wist dat anders vele van
"deze kostbaarheden in verkeerde handen terecht zouden komen. Het
"kwam vaak voor dat mijn mensen cadeaux kregen van de bevolking
in de vorm van ringen, dolkmessen, vulpenen of sarongs. Deze goe-
"deren werden alle ingezameld. Door mij werd nauwkeurig nagegaan
"of deze artikelen inderdaad geheel vrijwillig geschonken waren.
"Om onbillijkheden te voorkomen werden zij, kort voor ons vertrek,
"onder de mensen verlost."

Dat de Kapitein Westerling een goede discipline handhaafde, wordt
door vele verklaringen bevestigd, en door feiten als in het geval
Syaranamual gebleken, gestaafd. Men kan zich alleen afvragen, of het
het ne/wijzer ware geweest, het aannemen van geschenken volledig

te verbieden.

Overigens mag bij deze klachten over plundering niet worden vergeten, dat telkens een klein detachement D.S.T. opereerde met behulp van een veel groter contingent K.N.I.L. troepen, soms nog versterkt door inlandse, met lansen, bewapende groepen.

Wat betreft de "aanwijzingen" verklaarde de Heer Westerling bij dezelfde gelegenheid nog:

"Mijn inlichtingen" (nl. de in zijn bezit zijnde lijsten met namen van moordenaars, rampokkers e.d.), waren absoluut voldoende. "Het is voor buitenstaanders onmogelijk een juist oordeel te vellen, omdat zij niet weten, hoe ik aan mijn inlichtingen kwam. "Het is bij een latere actie voorgekomen dat iemand, die mensen als schuldig aanwees, zelf een schuldige bleek te zijn. Ik meen dat dit in de buurt van Baroe is voorgekomen. Ik was ook verplicht, mijn wijze van werken geheim te houden, daar ik anders het leven van hen, die mij inlichtingen verstrekten, in gevaar zou brengen.

"Ik verklaar voorts, dat ik niet kon volstaan met minder dooden. "Ik ging er van uit, dat ik de werkelijk schuldigen moest doodschieten, afgezien van hun aantal en geen uitzonderingen mocht maken.

"Ik beschouw als schuldig hen, van wie kwam vast te staan, dat zij zich schuldig hadden gemaakt aan moord, terroriseren van de bevolking, afpersen brandstichting en kidnappen van mensen, in het bezit zijn van wapens in dit, in staat van oorlog verklaarde gebied.

"Mensen, die zich aan sabotage schuldig maakten, kan ik niet zonder meer rangschikken onder de bovengenoemde categorie, omdat deze mensen veelal door de extremisten gedwongen werden om hepaal de daden van terreur, zoals omkappen van bomen, het fourageren voor de troep, te verrichten. Ik meen hen niet allen over een kam te mogen scheren. Alleen wanneer zij zelf misdadigers waren, werden zij doodgeschoten. Ik heb ook vele fourageurs aangetrokken om voor mij te werken als agent."

Op de verklaring van Abdul Latip, Luitenant van de T.R.I., (die op 20 October 1946 vanuit Java in Soeppa was geland en gevangen was genomen, en die door Westerling op de actie in Matoang was meegenomen), dat een man van buiten, die beweerde niemand te kennen, bedreigd werd en toen iemand aanwees onder het neemen van een naam, doodgeschoten werd omdat de aangewezen anders bleek te heten, alsmede dat mensen, die niemand kende, maar die lang haar hadden en er goed uitzagen, ook doodgeschoten werden omdat zij blijkbaar vreemdelingen waren, antwoordt Westerling met de opmerking, dat hij bij Abdul Latip een boek in beslag genomen had, waarin de organisatie van de "Lapris" stond en waarin ook een lijst met namen van de leden voorkwam; dat hij verder een eigen lijst had, die zijn agenten hem verstrekt hadden; dat hij soms een grote medewerking kreeg van de bevolking, die uit eigen beweging verdachte personen aanwees en voorbracht; en dat hij gegevens kreeg van de kamponghoofden. Dit laatste wordt door Abdul Latip bevestigd; deze zag bij de actie in Matoang vier mensen, die hij kende als medeplichtigen van Ali Malakka, en deze werden door het kamponghoofd aangewezen en daarna geëxecuteerd.

Westerling beweert, dat hij zijn eigen lijst steeds als basis van onderzoek nam. Hij erkent, dat hij bij een actie een man door iedere teen van een van zijn vosten heeft geschoten, wijs deze man de buik van een zwangere vrouw had opengesneden en hem eens wilde laten voelen wat pijn is. Toen deze man was doodgeschoten, gaf de bevolking Westerling uit dankbaarheid een oude badik.

Hij verklaart verder, dat de mensen, die doodgeschoten werden, eigenlijk niet speciaal onderzocht werden, maar geïdentificeerd werden met de hem (Westerling) ten dienst staande gegevens, en dat personen, aangebracht door de bevolking, werden meegenomen voor onderzoek en, indien zij schuldig bevonden werden, later in dezelfde kampong werden doodgeschoten. Uitsluitend op aanwijzingen van Ambo Dalle zijn geen mensen doodgeschoten.

Soms, erkent Westerling, werden enkele huizen in brand gestoken,

hij

omdat slechte elementen zich daarin verbergen hadden. In één geval heeft hij driemaal een kamponghoofd gewaarschuwd, toen hem gebleken was, dat zich nog steeds slechte elementen in diens kampong ophielden, terwijl hij ook van gevangengenomen extremisten had vernomen, dat deze mensen zich nog steeds daar bevonden. Toen deze kampong doorging met onderdak enz. te verschaffen aan die bandieten, heeft hij de kampong in brand gestoken. Daarna heeft het kamponghoofd heterschap beloofd en hebben Westerling en zijn mannen hem geholpen met het opbouwen van de kampong. Vervolgens was er een goede samenwerking.

Westerling ontkent het verhaal van Atmadja over de man, die in zijn been geschoten zou zijn. Hij heeft dit verhaal ook gehoord, maar het slaat niet op hem.

Daar de Radja van Goa, die bij de actie in Djongaja aanwezig was, beweerde dat er sieraden waren gestolen, zijn Westerlings mensen extra gefouilleerd. Er werd echter niets op hen bevonden, waarom Westerling de juistheid van de klacht, gezien zijn ervaring in Ned.-Indië, ernstig meent te moeten betwijfelen.

Hij erkent, dat hij te Lisoe circa 12 man heeft geëxecuteerd, die hem waren overgegeven door de Controleur van der Wal, en die per weaponcarrier waren aangevoerd. Kennelijk waren dit gevangenen. Westerling zou zelf nooit mensen uit een gevangenis gehaald hebben om ze neer te schieten, behoudens dat hij aan de M.P. gevraagd heeft om Ali Malakka te mogen hebben teneinde dezen in Limboeng te kunnen executeren, wijs deze zulk een grote invloed op de bevolking aldaar had, doch hij meent dat het noodrecht, zoals hij dat heeft gecreëerd, zeker kan meebrengen, dat gevangenen worden geëxecuteerd. "Het doel blijft altijd de terreur te breken. Indien het doodschieten van gevangenen de terreur kan breken in een bepaald gebied, is dit zeker gerechtvaardigd, mits het gebeurt in het openbaar. Ik kan ze dan niet doodschieten op een stil binnplaatsje."

Volgens een verklaring van Mappaslong, Controleur H.B. te Takalar, zouden Westerling en de mantripolitie geregeld hebben, dat een 18tal opatandelingen uit de gevangenis werden gehaald en door militairen afgemaakt. De bevolking is daar verheugd, dat de militairen een einde aan de terreur hebben gemaakt. Zonder nadere gegevens nemen ondergetekenden aan, dat deze uitlevering niet door Westerling is aangevraagd, doch dat hij deze gevangenen ter executie heeft overgekregen.

Overigens zou Westerling ervoor gewaakt hebben, dat de bevolking hem geen onderlinge twisten liet uitmaken. Bracht de bevolking zelf djahats aan, dan hing het van de inlichtingen af, die zij meebracht en van de getuigen, die tegen hen getuigden, of deze djahats direct werden geëxecuteerd of niet. Ging men echter op een drijfjacht in de bergen, en bracht men daarvan een stel bendeleden mede, dan kregen die wel de kogel.

De lijken der neergeschotenen gaf Westerling volgens zijn verklaring steeds aan de families, opdat zij naar de wijze van hun godsdienst konden worden begraven.

De zelfbestuurder van Goa, Andi Idjo, KaraEng Lalolang, erkent ten volle de noodzakelijkheid van het optreden der militairen, omdat de extremisten moorden pleegden, rampokten en brand stichtten. Volgens hem werden de slachtoffers der actie door hun eigen kampongmensen aangewezen. Hij was er wel bij, maar bemoeide zich er niet mee. Onder de geëxecuteerden waren zijn broer KaraEng Mancedjoe, en drie neven, waaronder het districtshoofd van Karoasi en een bestuursassistent van Malino; hij weet niet of zij schuldig waren of niet, maar constateert dat de bevolking er geen bezwaar tegen had. Wel had zij bezwaar tegen de bovenvermelde rovers. Hij rapporteerde die aan de Kapitein Westerling, die zijn troepen dezelfde dag verzamelde, doch er werd niets gevonden. Hij weet niet op welke wijze de troepen werden onderzocht. Het leger gedroeg zich daarna behoorlijk en de bevolking werkte er mee samen.

Resumeert men de handelingen van de Kapitein Westerling aan de hand van de afgelegde verklaringen, van zijn eigen operationele orders, en van de actierapporten, dan staat het volgende vast:

1. dat standrecht werd toegepast in een in staat van Oorlog verklaard gebied op allen, die niettegenstaande de gegeven waarschuwing en de gestelde inleveringstermijn in het bezit waren van messen, andere steekwapens, vuurwapens, munitie, zaklantaarns en grijsgroene kleding. (Niet voor krissen die aan de muur hingen, maar wel voor die men bij zich droeg).
2. dat mensen, omtrent wie de actie-leider de overtuiging had, dat zij behoorden tot een der volgende groepen:
 - a. verzetsleiders en hun kernen;
 - b. moordeknaars;
 - c. grote terreurmisdadigers, zoals brandstichters en knevelaars;
 - d. bezitters van de hierbovengenoemde verboden goederen (mits ook de persoon, na onderzoek, de indruk maakte van een djahat te zijn),
 ter plaatse van hun arrestatie, na mededeling van hun misdrijf aan de bevolking, door hem ter dood werden gewijd en neergelegd.
3. dat mensen, die zich bij een actie aan een onderzoek trachtten te onttrekken door de vlucht, op de vlucht zijn neergeschoten.
4. dat soms gevangenen terreurmisdadigers uit de gevangenis naar de plaats van hun misdrijf werden overgebracht en zonder enig ander vonnis dan een, op de overtuiging van de actie-leider gegronde, mondelinge mededeling werden neergelegd.
5. dat soms huizen, waarin verboden goederen of gezochte verdachten aanwezig of verborgen waren geweest, werden afgebrand.
6. dat soms kampongs (Westerling spreekt van "enige") in brand gestoken zijn wegens voortgezet verbergen van wapens of van gezochte personen.
7. dat in enkele gevallen mishandeling (schieten door tenen) of kwelling (het beschreven tweegevecht) heeft plaats gevonden.

In een door hem zelf opgesteld résumé verklaart de kapitein Westerling, dat daarbij zijn gevallen tangevolge van:

	gevecht	zuivering	vlucht
bij Batosa	--	35	7
,, Tandjoeng-Boenga	11	61	8
,, Djongaja	--	33	--
,, Noord van Marosweg	11	63	9
,, Polombangken	--	13	--
,, Montjonglows en Lekko	--	7	--
,, Borontjalla	--	29	1
,, Sirenebioscoop te Makassar	--	--	1
,, Tanekeke-BarangLompo-Barangdati	--	23	--
,, Baroe	--	6	--
,, Lisoe	--	23	--
totaal	22	293	26 1 personen.

Deze gevallen vormen het totaal dergenen, die hem door het D.S.T. zijn gerapporteerd. Het is dus mogelijk, dat het aantal groter is geweest en dat de schatting van enkele inheemse getuigen, die het totaal op enige tientallen hoger ramen, de waarheid beter benadert. De Kapitein Westerling wijst er bijv. op, dat bij Polombangken een zeer groot aantal niet tot het D.S.T. behorende onderdelen aan de actie deelnamen, wber gegevens hem niet zijn gemeld.

Wat betreft de stemming der eenvoudige bevolking mogen ondergete

kenden verwijzen naar de Makassaarse Courant van 4 Maart 1947, die vermeldt hoe de kapitein Westerling, vóór zijn terugkeer naar Java, op 3 Maart in kampong Matoangin door de bevolking der kampongs rondom Makassar is gehuldigd. Hij schreed daar door een dichte haag van saluerende lansdragers; er waren demonstraties in lansgevechten en een schijngevecht met zwaarden te zijner ere georganiseerd. De kapitein Westerling hield een toespraak, waarin hij de bevolking opwekte om met de militairen en de politie te blijven samenwerken, en verklaarde dat aan een gezond nationalisme niets in de weg behoefde te worden gelegd, maar dat terrorisme en rampok bestreden moesten worden.

"Mijn topi merah (rode muts) blijft hier", waren zijn laatste woorden, waarmee hij die muts aan de Majoor Kooistra overhandigde.

Volgens enkele mededelingen zou deze topi merah als een soort beschermende amulet in de missie te Matoangin zijn opgehangen.

Een groot deel van de invloed van de kapitein Westerling moet verklaard worden uit het feit, dat hij Islamiet is en dus in zeker opzicht eensgezester met het overgrote deel der bevolking in Zuid-Celebes. Verder uit zijn Oosterse mentaliteit en zijn simpel, tot het hart der bevolking sprekend, rechtvaardigheidsgevoel.

De bevolking voelde in hem een man aan, die het volk begreep en het beste er voor zocht.

De acties van de kapitein Westerling hebben zich afgespeeld in het tijdsverloop van 11 December 1946 tot omstreeks eind Februari 1947, waarna het hele D.S.T. weer naar Java vertrok. In één stuk werd de eerste actie, die bij Batoea, gedateerd op 9/10 December, doch de operationele orders van de kapitein Westerling plaatsen deze acties op 11/12 December 1946. Dit is waarschijnlijker. Het is niet wel aan te nemen, dat de Kolonel de Vries, die het D.S.T. in de hand hield, deze actie zou hebben bevolen vóór de Staat van Oorlog voor Zuid-Celebes was afgekondigd. Dit is immers geschied bij Besluit van 11 December 1946 wegens de plaats gegrepen "gewelddadige verstoringen van de openbare rust en orde, die het karakter van binnenlandse onlusten hebben aangenomen, ter bestrijding waarvan niet met de gewone machtsmiddelen zal kunnen worden volstaan."

Voordat deze Staat van Oorlog was afgekondigd, golden strikte orders, dat na voltooide militaire actie slechts gevangenen mochten worden gemaakt en dat de gehele actie zich binnen vigueur van de geldende wetgeving moest afspelen. Aan een beschouwing van de meergenoemde Ambtenaar B.J. Lambers, op 30 December 1946 uit Makassar naar de Heer Procureur-Generaal te Batavia gezonden, ontleen ondergetekenden de mededeling, dat er voor de afkondiging van de Staat van Oorlog enige malen officieren of onderofficieren zijn geweest, die eigen rechter speelden en onder het motto van verzet of pogingen tot ontvluchting, door hen gevangen genomen terroristen liquideerden, of bij verhoren geweld bedreven om in onopgehelderde moorden helderheid of om verraad van daden en verblijfplaats van andere nog niet opgevatte misdadigers te verkrijgen. Een Commissie, waarbij enkele gevallen van een dergelijk optreden van militairen van het leger werden vastgesteld, had hij enige maanden te tevoren in handen van de Procureur-Generaal gesteld. Dit rapport is aan ondergetekenden niet ter hand gesteld; ook andere bronnen omtrent deze feiten hebben zij niet kunnen vinden. De Heer Lambers verwijst dan naar een notie van 17 October 1946 (evenzeer aan ondergetekenden niet bekend) en meent daardoor ontslagen te zijn van het geven van een motivering, waarom met de geldende bepalingen en praktisch mogelijke middelen een behoorlijk onderzoek in en berechting van door terroristen gepleegde gruweldaden volkomen uitgesloten was en is. Bij een overval op een kampong, waarin terroristen huiskonden en die moest worden beschoten omdat daaruit vuur werd ontvangen, zag de bevolking als resultaat der actie veelal niet meer dan de doden, die onvermijdelijk herhaalde-

delijk onschuldigen waren, waaronder soms ook vrouwen en kinderen. De arrestanten werden na korteren of langeren tijd aan de civiele autoriteiten overgeleverd, die er geen weg mee wisten. De huizen van bewaring liepen overvol; herhaaldelijk vonden nadien weer massale vrijlatingen plaats-onvermijdelijk vaak rijp en groen door elkaar-en voorzover bezwarende verklaringen van de zijde van de bevolking waren afgelegd, werd daarvoor revanche genomen, met als gevolg nog grotere beslotenheid om in de toekomst geen terroeristen te verraden.

Het schijnt, dat een der voornamste redenen voor het besluit van de Regering tot een ander, straffer optreden, inderdaad gelegen is in het feit, dat men geen betrouwbare gevangenis, noch ook een snel werkende rechtspraak had. Hoe nodig dat was, getuigde ook de Heer H. E. Meijer, hoofd en school te Paré Paré, die in Vrij Nederland over de acties heeft geschreven, op 20 Augustus 1947 voor de Commissie Barendrecht.

De Heer Meijer verklaarde:

"Streng optreden was m.i. dringend noodzakelijk; de toestand was onhoudbaar vooral voor de Indonesische bevolking.... Soappa was een echt roversnest, daarheen zijn heel wat geroofde goederen verdwenen. Toen Soappa kampongs door onze militairen in brand werden gestoken en de brand hier zichtbaar werd, juichten de koelies van de haven. Snel recht kon ik in de gegeven omstandigheden zeker goedkeuren; alleen zouden wellicht, indien den schuldigen een korten tijd zou zijn gelaten ter verdediging, meer gedifferentieerde straffen kunnen zijn opgelegd.... Wanneer eerder was ingegrepen en schuldige elementen, eventueel met families, zouden zijn geïnterneerd-het zouden er wellicht duizenden zijn geweest-zou wellicht erger voorkomen hebben kunnen worden. Met een wijze van publiceren, waarbij niet van de terreur gerept wordt en alleen de militaire acties aan de kaak worden gesteld, ben ik het niet eens. Alleen feiten geven, zonder dat deze door een velleidige schets van de ontwikkeling der situatie in het juiste licht komen te staan, acht ik geen juiste methode. Zoals de situatie geworden was, is hardhandig optreden ook naar gelaten-onvermijdelijk geweest."

(Voor de goede orde wijzen ondergetekenden er op, dat de klachten en verklaringen van de Heer Meijer over de acties geen betrekking hebben op het optreden van de kapitein Westerling, die immers in en om Makassar opereerde, doch op dat van de onder-Luitenant Vermeulen, van het D.S.T., die in het gebied om Paré Paré tot Madjena optraden).

Het Bestuur zag zich tot hard optreden gedwongen. Het had geen troepen genoeg ter beschikking, noch ook kampen of onder betrouwbare opzicht staande gevangenis, om djakats of kampongbevolkingen op te sluiten. Het kon geen bewaringskampen inrichten. Het zou door de opsluiting van onschuldigen, de stemming tegen zich krijgen en het land economisch gezien, heel ontwrichten. Het besloot toen de Heer Westerling, wiens methode men kende, te doen ageren en gaf hem de opdracht: herstel orde en rust in Zuid-Celebes. Kennelijk is daarbij een der belangrijke overwegingen geweest, dat op die wijze geen-of althans naar menselijke berekening vrijwel geen- onschuldigen zouden vallen. Men kende aan één man een bevoegdheid toe van uitzonderlijk karakter, nl. om ter plaatse onmiddelijk recht te spreken, zonder beroep en zulk een mondelijng vonnis direct te doen executeren. Ongetwijfeld, in noodgevallen, niet onbekende figuur in de geschiedenis, die men ook bij het Engels bestuur in achterlijke gebieden heeft gekend, en die men ook in het standrecht kent, waarin immers, na vaststelling in de regel van door één man, van feiten, die de betrokkene blijken te doen vallen onder de executie-bedreiging, onmiddellijk executie plaats vindt.

De Heer Lambers constateert in zijn nota van 30 December 1946, dat de kapitein Westerling doordrongen was van de noodzaak van bescherming van de bevolking tegen de ondraaglijke terreur; dat hij zich niet tevreden stelde met militaire actie, doch na voltooiing ter plaatse een onderzoek hield en dan hen, van wie vast kwam te staan, dat zij zich aan ernstige terreurdaden hadden schuldig gemaakt, ter plaatse liet fusillieren; dat bij dit onder-

zoek geen of weinig dwang of vexaties schenen plaats te vinden; dat de bevolking, dit als een soort rechtspraak schenen te beschouwen. Nimmer nam Westerling een kampong onder vuur, hoewel hij daartoe het recht had, als hij er vuur uit ontving. Hij spaarde dus onschuldigen-waarschijnlijk in een niet onbelangrijk aantal-en dat diende, volgens Westerling, toch te staan tegenover de enkele vergissingen, die hij bij zijn onderzoek zou maken?

De Heer Lambers verwees naar betrouwbare inlichtingen, o.a. van de Inspecteur van der Pol, die verklaard had dat naar zijn mening bij het onderzoek van Westerling niet alleen steeds het overtuigend, doch ook het wettig bewijs van de schuld der betrokkenen aanmoord of gruweldaden dan wel leiding daartoe kwam vast te staan. Toch was de Heer Lambers niet gerust op deze methode. Hij verklaarde, dat de kapitein Westerling met deze methode het terrein van de militaire actie had verlaten en, zonder daartoe bevoegd te zijn en op een wijze zoals onze wet niet kent, rechtspraak uitoefende. Even duidelijk echter achtte hij het, dat onder de bestaande omstandigheden alleen deze wijze van berechting ter plaatse werkelijk tot resultaten kon leiden. Met de gewone middelen was dit reeds lang onmogelijk gebleken. En de resultaten schenen fantastisch te zijn. Men werkte weer op de sawah; onder leiding van Kapitein Westerling kwam het overal tot dorpspolitie; de bevolking begon zelf op te treden tegen terroristen en durfde stappen te ondernemen om han aan te brengen; belasting werd vrijwillig voldaan. Hij schreef deze resultaten ook toe aan de bijzondere persoonlijkheid van de Heer Westerling, aan zijn grote intuïtie en persoonlijke invloed op de bevolking, gevolg van zijn goede omgang met haar. Hij meende, dat snelle berechting en executie ter plaatse het enige werkzame middel tegen de terreur waren. Hij achtte het onmogelijk, het onderzoek ter plaatse te beschouwen als een vooronderzoek voor een latere berechting. Men kon die verklaringen immers onmogelijk vast leggen. Bovendien zou de bevolking het dan niet meer vertrouwen en weer gaan zwijgen. Het taatsbare en zichtbare resultaat van het fusillieren der misdadigers schenen z.i onverbreekelijk aan deze methode verbonden.

Toch schroomde de Heer Lambers niet, deze gehele werkwijze te betitelen als: "formeel niet anders dan moord, zij het dan ook ons, die n.m.m. moreel-n.l. als enig overgebleven middel tot waarlijke bescherming van de bevolking, geheel verdedigbaar is".

Hij stelde daarom in die nota voor, deze "formele moord" op een legaal niveau te brengen, door gebruik te maken van het bepaalde in artikel 33 van de "Regeling op den Staat van Oorlog en van Beleg", K.B. van 13 September 1939 no. 32. Stb. 39-582, in werking getreden 15 April 1940 Stb. 40-79.

Genoemd art. 33 luidt:

"Het militair gezag is bevoegd in dringende omstandigheden na verkregen goedkeuring van den Gouverneur-Generaal, met afwijking van algemeene verordeningen ook andere maatregelen te nemen dan die, waartoe het volgens dit hoofdstuk en hoofdstuk IV gemachtigd is."

Dit artikel komt voor in hoofdstuk II, getiteld: "Van den Staat van oorlog." De Heer Lambers wilde bij verordening van het militair gezag een uit drie officieren bijzondere krijgsraad zien opgericht, waarbij daden van terreur of lidmaatschap van een terroristische hende met de doodstraf strafbaar zouden kunnen worden gesteld, een uitzonderlijke, geheel mondelinge, procedure zou kunnen worden voorgeschreven en executie ook voor de doodstraf zonder voorafgaand fiat, executie van de Commanderend Officier zou kunnen worden mogelijk gemaakt. Daartegenover wilde hij, ter voorkoming van een loslaten van de normale rechtspraak waar dat niet nodig zou zijn, formuleren, dat deze bijzondere krijgsraad slechts zitting mocht houden en berechten bij gelegenheid van bepaalde, door de Commanderend officier bij schriftelijke beschikking aan te geven acties.

Als nadeel zag hij in een dergelijke verordening; het openlijk naar voren brengen van een uiterst harde en uitzonderlijke noodregeling en het aldus wakker maken van slapende honden.

Als voordelen noemde hij; wettiging van een nu formeel misdadig optreden; iets grotere rechtszekerheid; mogelijkheid

van bestendiging der methode ook na vertrek van de kapitein Westerling, daar deze taak danook aan een andere, speciaal uitgezochte commandant met een uitgelezen kerntroep, die correct optreedt, zou kunnen worden toevertrouwd; en tenslotte het belangrijke feit, dat deze bijzondere krijgsgeraad niet noodzakelijkerwijze steeds naar het ultimatum remedium van de doodstraf behoeft te grijpen, doch een overgang naar minder hard optreden zou kunnen inluiden.

De Heer Lambers verklaarde in de nota, dat de resident (de Heer Lion Cachet), de Troepencommandant van de Grote Oost en Borneo (de Kolonel de Vries) en de Kapitein Westerling met de tot standkoming van een dergelijke verordening instanden. Hij zag dit optreden in een groter politiek verband, en veroorloofde zich daarom de opmerking, dat dit gepaard moest gaan aan een krachtige politiek, die de tot standkoming van Oost-Indië met alle consequenties van dien aard aanvaardde. Een ontwerp-verordening ter uitvoering van zijn voorstel voegde hij daarbij.

Ondergetekenden menen uit het vorenstaande te mogen concluderen, dat in elk geval de Heer Lambers het z.g. "noodrecht" verwierp, en dat de Resident, de Kolonel de Vries en de Kapitein Westerling zeer ernstig aan het rechtarakter van een optreden, als door de kapitein Westerling geschiedde, twijfelden-althans voor zover dit optreden trad buiten de grenzen van het standrecht, hoe nodig zij het anderzijds mogelijk ook achtten.-

De conclusie van de Heer Lambers omtrent de aard van dit optreden komt ondergetekenden juist voor. Ongetwijfeld was er in Zuid-Celebes een toestand van nood veroorzaakt door de daar heersende verschrikkelijke terreur. De regering van Nederlandsch-Indië had daartegen doeltreffende maatregelen te nemen, binnen het kader van de voor het Nederlandsch-Indisch gebied geldende rechtsregeling. De Indische Staatsregeling kent in artikel 33 de verklaring van elk gedeelte van van Nederlandsch-Indië in staat van oorlog of in staat van beleg ter handhaving van de uit- of inwendige veiligheid. Art. 1 van de Regeling op de Staat van oorlog en van Beleg bepaalt, dat die Staat van oorlog of van beleg kan worden afgekondigd, o.m. wanneer naar het oordeel van de Gouverneur-Generaal de inwendige veiligheid in "gevaar verkeert, hetzij door binnenlandsche onlusten, waarbij te vreezen valt, dat niet met de gewone machtsmiddelen zal kunnen worden volstaan, hetzij----" Deze situatie deed zich in Zuid-Celebes voor - en de Staat van oorlog werd dan ook bij Besluit van 11 December 1946 afgekondigd, met onmiddellijke in werking treding. En ondergetekenden delen de mening van hen, die in Zuid-Celebes omstandigheden aanwezig zagen, welke in art. 33 van de Regeling op den Staat van Oorlog en van Beleg "dringende omstandigheden" worden genoemd, die tot bijzondere maatregelen, met afwijking van algemene verordeningen, moesten leiden.

Wat door de Kapitein Westerling, buiten het standrechtelijk optreden om en buiten het neerschieten van degenen, die zich door de vlucht aan een onderzoek trachtten te onttrekken om, onder goedkeuring van al zijn chefs en, wat zijn methode betreft, onder instemming van het Hoogste Gezag, behoudens ten aanzien van enkele plaats gevonden hebbende excessen is geschied, was een treden buiten de bestaande rechtsregelen, een handelen in strijd met de voorgeschreven bepalingen. De bestaande rechtsregelen boden voldoende gelegenheid, om in Zuid-Celebes, langs geordende weg, tot het noodzakelijke harde optreden te komen.

De Heer Lambers verklaarde daarover op 1 Augustus 1949 voor de Rechter-Commissaris Paardekooper: "De Procureur-Generaal nam het standpunt in, dat de actie Westerling als een militaire actie te beschouwen was en een ingrijpen daarin door het Parket op grond van strafbare handelingen met het oog op de bestaande noodtoestand slechts dan zou dienen te geschieden, als van excessen zou blijken. De bewaking van dit laatste werd aan de Auditeur-Militair te Makassar opgedragen.

De Procureur-Generaal achtte wettiging en regeling van de methode Westerling bij militaire verordening als door mij in mijn nota van 30 December voorgesteld, om verschillende redenen niet oppertuig. De staat van nood- door hem in een telegram aangeduid als "Noodrecht"- motiveerde naar zijn mening voldoende onthouding van inmenging in deze militaire actie. Daarmede waren tevens de grenzen aangegeven. Overschrijding van een, in het licht van

de staat van nood, strikt noodzakelijk optreden zou tot ingrijpen met strafrechterlijke middelen dienen te leiden. Van Westerling nam men, behoudens rapport van het tegendeel, aan, dat hij binnen de grenzen bleef. Deze speciale militaire actie hield in wezen een informele rechtspraak in, waarbij bij schuldig bevinding aan moord en terreur, ter plaatse tot fusillering van de schuldigen werd overgegaan.

Op grond van wat de Procureur-Generaal van verschillende betrouwbare zijden vernam, had hij de overtuiging, dat Westerling met veel intuïtie, kalm overleg, rechtvaardigheidszin en zelfbeheersing te werk ging.

Hij had tevens op grond van hoogst alarmerende berichten over de terreur en de algemene situatie in Zuid-Celebes de overtuiging dat met de bestaande machtsmiddelen op geen andere wijze voorkomen zou kunnen worden, dat nog veel meer onschuldigen in Zuid-Celebes het slachtoffer van de verschrikkelijke terreur zouden worden en zelfs, dat zonder voortzetting van deze methoden een deel van de bevolking van Makassar en andere plaatsen in groot levensgevaar zou komen. Kortom, dat zonder dit middel een catastrofe onvermijdelijk was*.

Daar deze verklaring een antwoord inhield op de aldus geformuleerde vraag: "Hoe werd deze methode Westerling beoordeeld en genomen, dat hiet niet de mening van de Heer Lambers, doch in elke zin de mening van de Procureur-Generaal zoals de ondervraagde die meent te hebben vernomen, is weergegeven.

Zij wijzen dan op drie punten, n.l.:

- a. de Procureur-Generaal zag deze actie als een militaire actie, niet onderworpen aan een ingrijpen door het Parket, behoudens in geval van excessen.

- b. de Procureur-Generaal zag deze actie als een informele rechtspraak,

- c. de Procureur-Generaal legde op een niet juridisch geschoold officier een enorm grote verantwoordelijkheid, onder strafbedreiging bij overschrijding der grens van het strikt-noodzakelijke, daarbij het strikt-noodzakelijke niet nader formulerend.

Het komt ondergetekenden voor, dat de Procureur-Generaal daar bij voorbijgezien heeft, dat men een actie niet buiten de rechtsregelen kan stellen, door er het karakter van een "militaire" actie aan te verlenen, en dat bovendien in de Nederlands-Indische rechtsstaat ook voor militaire acties regelen waren voorgeschreven, die gehandhaafd dienden te worden. Tevens zag hij voorbij, dat die rechtsstaat het begrip "informele rechtspraak" niet kent, en dat dit ook niet langs de weg van het verlenen van een militair karakter aan een actie, zelfs niet in nood-stand, kan worden ingevoerd. En tenslotte formuleerde hij de grenzen der exorbitante bevoegdheid niet, liet dat aan de kapitein Westerling over op grond van de kennis van diens methode, maar wenste een strafactie achter de hand te houden als de kapitein Westerling een andere opvatting huldigde van het "strikt noodzakelijke" dan de Auditeur-Militair.

Ondergetekenden stellen dit waarschijnlijk scherper, dan de Procureur-Generaal het heeft gezien of gewild, maar zij wijzen er op, dat deze consequentie aan het standpunt van het Hoofdparket is verbonden.

Op blz. 17 hebben ondergetekenden aangehaald de verklaring van Dr. Peter Koets omtrent een in het beging van Januari 1947 gehouden bespreking te Batavia, welke bespreking werd voorgezeten door Dr. P. J. Idenburg en waaraan Dr. Koets, Mr. Felderhof, Dr. Hoven en naar hij meent, ook Dr. Lion Cachet (de resident van Zuid-Celebes) hebben deelgenomen. In die bespreking is om politieke redenen besloten dat het optreden van Westerling niet gelegaliseerd zou worden. Het kon echter worden goedgekeurd. De Heer Idenburg stemde met die goedkeuring in; wat over "legaliseren" was gezegd herinnerde hij zich niet meer.

Kennelijk moet deze bespreking gezien worden in het licht van het hierboven besprokene: de nota van de Heer Lambers met diens suggestie, om een nieuwe verordening tot instelling van een "bijzondere Temporaire Krijgsraad voor de berechting van daden van terreur van de afdelingen Makassar, Bonthain, Paré-Paré en

Analyse

Mandar van de Residentie Zuid-Celebes" af te kondigen. Bedoeld zal dus zijn geweest een bespreking van de vraag: moest men aan de actie-Westerling een bijzondere wettelijke basis geven of niet? Blijkbaar achtte men dit niet absoluut nodig - immers het optreden van Westerling kon goedgekeurd worden, gezien de waarborgen, die zijn persoon bood. De Procureur Generaal sprak daarbij over "noodrecht", en de aanwezigen hebben dan ook blijkbaar gemeend, dat een ter zijde stellen van alle wettelijke regelen en een aanvaarding van een nieuw en uitgebreid "standrecht" waarbij een volkomen informele rechtspraak door een alleen-sprekend rechter, die slechts de doodstraf uitsprak, gelimproviséerd werd, aanvaard moest worden.

Naar ondergetekenden menen, werd en wordt onder "standrecht" verstaan een bijzondere berechting, onder zeer ernstig dreigende gevaren en na voorafgaande aankondiging in een in Staat van Oorlog of Beleg verklaard gebied ingesteld, in verband met die dreigende gevaren, waarbij de gewone rechter (hetzij burgerlijke hetzij militaire) wordt uitgeschakeld, waarbij slechts de doodstraf wordt toegepast, en deze straf na een eenvoudige vaststelling van de pleging van het met die straf bedreigde feit door de commandant van het opererende onderdeel jegens een in flagrante delicto gevonden schuldige mondeling wordt uitgesproken en onmiddellijk geëxecuteerd. De bevoegdheidsverlening werkt algemeen, daar slechts de bijzondere dreiging, waartegen moet worden opgetreden, de noodzaak van spoed en de afschrikwekkende werking nabuizen in het gezichtsveld worden betrokken. Daarbij wordt echter vereist, dat de feiten vast staan, dat geen onderzoek meer nodig is, en dat de gewone (burgerlijke of militaire) rechter om de bovengenoemde redenen niet kan worden ingeschakeld. Het is immers een uitzonderingsrecht. Wat hier voor Zuid-Celebes werd "goedgekeurd" was echter een informele berechting van niet op heterdaad betrapten, soms ook van gevangenen wier zaak in onderzoek was, en zonder een volledige voorafgaande aankondiging der onder dit standrecht vallende feiten door de daartoe bevoegde autoriteit, /slechts één commandant van een bijzonder onderdeel met deze zware bevoegdheid werd bekleed, en de toepassing ook daar geschiedde waar een gewone berechting mogelijk zou zijn geweest, b.v. tijdens zittingen van de Krijgsraad, in plaats van een naar het geldend recht voorgeschreven college, dat na een aan vormen gebonden onderzoek een uitspraak deed, trad één militair, zij het ook een met rechten vaardigheidzin gesierd officier, die zonder enige gebondenheid summier onderzocht en naar zijn inzicht de onherroepelijke uitspraak deed dikwijls zonder een verdediging aan te horen, een ondragelijk zware verantwoordelijkheid in een gemeenschap, waarin men zich door leugenachtige verklaringen soms van tegenstanders of benijde personen zocht te bevrijden. Dit laatste gevaar heeft zich, volgens de uit verklaringen gebleken feiten gedemantreerd en volgens die verklaringen zouden twee maal valse aanklagers deswege ter plaatse zijn neergelegd.

Ondergetekenden betreuren dat de Procureur-Generaal op de suggestie, om tot formatie van een bijzondere temporaire krijgsvaard te komen, die niet alleen een grotere waarborg van objectiviteit zou hebben kunnen bieden, o.m. door verhoor en verdediging voor te schrijven en te regelen, maar ook aan een noodzakelijk optreden (n.l. snelle en summiere berechting ter plaatse van terreurdaden) een wettelijke basis zou hebben gegeven, niet is ingegaan, en dat de vergadering van begin Januari 1947 het onwettig optreden van de Heer Westerling, door diens commandanten hem opgedragen en uitgelokt, goedkeurde. De "politieke redenen", die aan dit besluit ten grondslag lagen, zijn ondergetekenden onbekend en vallen overigens buiten hun beoordeling; zij vermelden slechts de wonderlijke en in wezen onhoudbare situatie, die daardoor ontstond.

X
toeken-
ing der nood-
rechtbevoegd-
heden aan
officieren.

Bij bepaalde officieren van het K.N.I.L. bestond bezwaar tegen het feit, dat de kapitein Westerling (en ook de onder-Luitenant Vermeulen van het D.S.T.) alleen tot toepassing van dit bijzonder recht bevoegd waren verklaard. Deze officieren meenden, dat ook de gewone troepen, indien de plaatselijke commandanten daarvan tot noodrechtstoepassing mochten overgaan, de orde en de rust zouden kunnen herstellen, zonder tussenkomst van het D.S.T.

Bovendien zou het D.S.T., naar men meende, slechts korte tijd in Zuid-Celebes verblijven, en de verwachting was, dat het in deze korte tijd onmogelijk zou zijn de terreurbanden te vernietigen en bovenal alle leiders daarvan te elimineren, hetzij door executie, hetzij door gevangenneming. Daar kwam bij de overtuiging, het duidelijkst geformuleerd door de eerste luitenant J.F.Molenkamp, van Januari 1946 tot December 1947 Commandant le Cie XVe Bataljon te Paré-Paré: "dat de toestand niet zo slacht geworden zou zijn, indien het K.N.I.L. van de beginnen af aan meer bevoegdheden zou hebben gehad. Dan zou de bevolking eerder op onze hand zijn gekomen en dan zouden er niet zoveel slachtoffers zijn gevallen." Deze overtuiging uitte zich praktisch in de klacht: Men heeft ons, K.N.I.L.-mensen, de opdracht gegeven de rust en orde te herstellen, doch de noodzakelijke excessieve bevoegdheden daartoe onthouden. Dit kent men nu wel toe aan een vreemd onderdeel, dat niet de kennis der toestanden bezit die wij bezitten, om onze taak te verrichten.

Men moet hierbij niet vergeten, dat, zoals de kapitein T.C.W. van Ootmeressen verklaarde, de adathoofden verschillende malen tegen officieren van het K.N.I.L. hebben gezegd: "Het leger is te slap; als je niet hard toeslaat kan er geen veiligheid zijn," terwijl de terroristen propageerden, dat het leger correct optrad, omdat het gebrek aan moed had.

Onder de eersten, aan wie deze bevoegdheden naast de Heer Westerling werden toegakend, was de onder-luitenant Jan Baptist Vermeulen geboren 25 April 1904 te Udenhout, die als gewoon dienstplichtige van de lichte 1924 bij het 2e regiment huzaren heeft gediend, daar tot wachtmeester is bevorderd en zich op 31 Maart 1926 naar de tropen verbond. Na opgeklimmen te zijn tot de rang van opper-wachtmeester der artillerie, werd hij op 26 April 1938 voor vijf jaren als instructeur gedetacheerd bij de K.M.A. en op 23 Juli 1938 benoemd tot adjudant-onderofficier. Tijdens de bezetting is hij illegaal werkzaam geweest; op 20 Juli 1943 door de Duitsers te Apeldoorn gearresteerd wegens spionage en op 15 April 1945 te Lüttringhausen bevrijd. Met ingang van 18 Januari 1945 werd hij benoemd tot onder-luitenant. Op 18 Juli 1946 kwam hij te Batavia aan; op 21 Juli 1946 werd hij ingedeeld bij het D.S.T., en vertrok omstreeks half November 1946 naar Zuid-Celebes. Op 8 Februari 1947 keerde hij terug op Java en werd 9 April 1947 Plaatselijk Adjudant te Meester Cornelis.

Vermeulen heeft verklaard ter dood veroordeeld te zijn door de Duitsers wegens zijn verzetsactiviteit en in het bezit te zijn van de Bronzen Leeuw voor zijn verzetswerk; van een tevradenheidsbetuiging van Veldmaarschalk B.L.Montgomery; van twee brieven van de luitenant-kolonel Dr.J.M.Somer waarin hem namens de Nederlandse Regering dank wordt betuigd wegens de grote verdiensten, verworven tijdens het verzet, en de hulp verleend aan de Nederlandse Inlichtingendienst; van een schrijven van de Reserve Kolonel der Cavalerie Jhr.P.J.Six wegens zijn werk voor de O.D.; en van een schrijven van de Generaal Majoor Baron van Lawick voor diensten bewezen ten behoeve van de K.M.A. en de O.D. Vermeulen, die op 9 Maart 1937 in het huwelijk trad, uit welk huwelijk twee dochtertjes geboren zijn, werd beoordeeld als: "oprecht, eerlijk, betrouwbaar, doortastend, beschaafd, sterk karakter, zeer behulpzaam, veel verantwoordelijkheidsgevoel. Militair: uitnemend."

Vermeulen heeft in Januari 1947 de opdracht ontvangen, met 60 man van het D.S.T. naar Paré-Paré te gaan en zich te melden bij de Majoor Stufkens. Volgens zijn verklaring op 23 Mei 1949 voor de Overste Paardekooper afgelegd, kreeg hij die opdracht van de kapitein Westerling. Hij voegde daaraan toe: "Ik had dan dezelfde onbepaalde volmachten die hij had." "Ik had opdracht tegen rampokkers op dezelfde wijze op te treden als ik in de praktijk van Westerling had geleerd."

Volgens de Overste H.J.Veenendaal heeft de Kolonel de Vries aan dezen te kennen gegeven, dat een peloton D.S.T., onder commando van Olt.Vermeulen, in het Parése zou gaan opereren. Hij heeft toen de Res.le Luit.K.N.I.L. G.L.Krol, die doorlopend had samengewerkt met de Kolonel de Vries en de Kapitein Westerling in functie van M.I.D.officier en die dus goed op de hoogte was van de gang van zaken, gestuurd naar de Majoor Jan Stufkens, destijds Commandant van het XVe Bataljon Infanterie te Paré-Paré, om dezen op de hoogte te stellen van de komst en het optreden van het D.S.T.

De Heer Krol verklaart, deze reis te hebben gemaakt en de Majoor Stufkens over de komst van het D.S.T. te hebben ingelicht. Of hij alleen was of vergezeld van de Overste Veenendaal weet hij niet meer. Uit de verklaringen van de Majoor Stufkens en de Kapitein B.F. Rijborz valt af te leiden, dat over die komst en dat optreden van het D.S.T. reeds eer was gesproken. De Majoor Stufkens vermeldt in zijn verhoor van 14 Mei 1949, dat de Overste Veenendaal, in tegenwoordigheid van de Luitenant Krol, hem op 28 December 1946 heeft gesproken, dat hij, Stufkens, op 12 Januari 1947 te Makassar bij de Overste Veenendaal is geweest en toen uit diens handen een blad papier behelzende "Voorlopige Instructies t.b.h.v. de actie van Olt. Vermeulen mondeling te bespreken door Lt. Krol", heeft ontvangen en dat de Overste op 20 Januari 1947 met Dr. Lion Cachet bij hem is geweest. De Kapitein Rijborz zegt, dat de overste Veenendaal in het beging van 1947 in Paré-Paré kwam en vertelde, dat hij bij hen de Speciale Troepen en kapitein Westerling wilde inzetten. Daartegen protesteerden Stufkens en hij om drie redenen, en wel:

1e. zij wilden geen vreemde troepen in hun gebied hebben

2e. de C. der S.T. zou alleen aan de kapitein Westerling verantwoordingelijk zijn.

3e. Als de S.T. naar hun methode op forse wijze gezuiverd hadden weer weg waren getrokken, dan zouden de K.N.I.L. troepen orde en rust moeten handhaven zonder die uitgebreide volmachten. Daarvan zou een terugslag het gevolg zijn.

De overste zou, volgens de kapitein Rijborz, daarop geantwoord hebben, dat spoed noodzakelijk was en dat zij de volmachten van de S.T. zouden erven.

Waarschijnlijk heeft de overste dus op 28 December 1946 reeds over die komst gesproken. Immers, de Majoor Stufkens heeft bij zijn eerste verhoor voor de overste Paardekooper reeds verklaard, dat de overste in de laatste dagen van December 1946 met de Luitenant Krol in Paré-Paré is geweest en hem toen verteld heeft, het D.S.T. optrad, met de opmerking: "Zo gebeurt het in Makassar en zo moet het in jouw gebied ook." De Luitenant Krol herinnerde zich wel, dat de Majoor Stufkens tegen de komst van het D.S.T. had geprotesteerd. Hij herinnerde zich niet, wat hij de Majoor Stufkens over noodrecht en D.S.T. methodes had verteld al vermoedde hij wel dat dit ter sprake zou zijn gekomen.

De Heren Stufkens en Rijborz verklaren echter, dat de overste zelf die methodes van het D.S.T. uiteengezet heeft. In een later verhoor verklaart Stufkens dat de overste zei, dat men vragen moest, waar de bende zat en hij een ontkennend antwoord was hang. En zo verder tot iemand eindelijk inlichtingen gaf. Volgens Rijborz zou de overste ongeveer gezegd hebben: Je pakt een stel ongere typen, kerels met lange haren, uit de verzamelde kampmannen, laten we zeggen tien; je schiet er drie van dood en de rest gaat dan wel aan het praten en geeft aanwijzingen.

De overste Veenendaal ontkent, toen met Krol meegeweest te zijn maar heeft wel met Stufkens een gesprek gehad in de geest, zoals door deze op pag 5 en 6 van zijn eerste verhoor is vermeld. Toen hij van de Luitenant Krol hoorde, dat men bezwaren had tegen de komst van het D.S.T., is hij enige tijd later naar Paré-Paré gegaan om de bevelsverhoudingen toe te lichten. Ongeveer in de week na dit bezoek hoorde hij het gerucht, dat gevangenen werden doodgeschoten. Daarop is hij met de resident Lion Cachet naar Paré-Paré gegaan. Daar dit laatste bezoek naar het getuigenis van enkele betrokkenen op 19 Januari 1947 moet worden gedateerd, Vermeulen op 13 Januari 1947 in Paré-Paré aankwam, en op 14 Januari de 23 gevangenen op de pasar te Paré-Paré werden doodgeschoten (welk feit aanleiding was tot de reis van de overste Veenendaal van 19 Januari), ligt het voor de hand, dat die toelichting van de bevelsverhoudingen vóór 13 Januari heeft plaats gegrepen, hetszij eind December 1946, hetszij begin Januari 1947. De Kolonel de Vries heeft in zijn op blz. // vermelde verklaring gesteld, dat Westerling en Vermeulen alleen het noodrecht mochten toepassen. Uit de verklaringen is niet duidelijk geworden wie nu eigenlijk Vermeulen naast Westerling heeft gesteld en deze met zulke vergaande volmachten heeft bekleed: de Directeur Centrale Opleiding, of de Legercommandant, of de kolonel de Vries, of de kapitein Westerling zelf. Uitgaande van de opvatting, dat het D.S.T. naar Zuid-Celebes ontboden werd om de "methode Westerling" toe te passen en dat de onderluitenant Vermeulen de rechterhand van

Westerling was, een man die de opvattingen van zijn commandant kende en zelfstandig in overeenstemming daarmee kon optreden, is de meest waarschijnlijke conclusie, dat Westerling hem in zijn plaats voor Paré-Paré heeft voorgesteld en de kolonel de Vries daarmee heeft ingestemd.

De voorlopige instructies ten behoeve van de actie van Olt. Vermeulen bepalen, dat deze volledig zelfstandig is en voor zijn daden verantwoordelijk aan zijn commandant; dat de Majoor Stufkens verplicht is, hem desgevraagd alle mogelijke steun te verlenen, en alle inlichtingen en gegevens ter beschikking te stellen, die de Olt. Vermeulen voor zijn acties behoeft; dat Vermeulen verplicht is voortdurend contact te houden met de Majoor Stufkens omtrent zijn acties en hun resultaten; dat Vermeulen verplicht is zoveel mogelijk rekening te houden met de wensen van de Majoor Stufkens, waarbij ten grondslag moet liggen het zoveel mogelijk en overal vernietigen van extremisten en rampokkers en dat de Majoor Stufkens en Olt. Vermeulen in onderling overleg alle mogelijke maatregelen zullen nemen om verliezen bij eigen partij te voorkomen. Er is in de verhoren van de Overste Paardekooper herhaaldelijk gesproken over de vraag, wie nu eigenlijk voor de acties in het Parése verantwoordelijk was. De onderluitenant Vermeulen verklaarde, dat hij alles met de majoor Stufkens besprak, tot zelfs de vraag toe, of iemand doodgeschoten moest worden en dat de Majoor Stufkens "onder wiens bevelen ik stond," tijdens het uitvoeren van een actie de leiding had; dat bij de zuiveringsactie in Baroe gevangenen zijn doodgeschoten, die op last van de Majoor Stufkens uit de gevangenis zijn gehaald; dat bij de actie in Madjens (Galoeng Galoeng) op last van de Majoor Stufkens enige mensen uit de gevangenis en enige A.L.R.I. mensen doodgeschoten zijn; dat hij bij die actie in Galoeng Galoeng niemand heeft doodgeschoten of laten doodschieten zonder overleg met of medeweten van de Majoor Stufkens; dat hij het altijd zó heeft beschouwd, dat de Majoor Stufkens zijn commandant was en de kapitein Westerling. Een deel van deze feiten kan eenvoudig niet waar zijn; indien men ziet, in hoe korte tijd er te Galoeng Galoeng een zeer groot aantal doden is gevallen bij de zuivering en vóór de vuurpaniek, dan is het uitgesloten dat Vermeulen in iedere executie de Majoor Stufkens heeft gekend. Zelfs kan worden betwijfeld, of de Olt. Vermeulen wel in iedere executie die door zijn mannen geschiedde gekend werd. En ook de kapitein Rijborz executeerde daar, zelfs op eigen gelegenheid, volgens zijn eigen verklaring. Ondervraagd over de executie te Paré-Paré zegt Vermeulen: "Naar mijn idee zijn zowel de Majoor Stufkens als ik verantwoordelijk voor deze executie van de 23 man. Ik kan mij niet losmaken van de gedachte, dat waar een Majoor en een Onderluitenant optreden, ook de Majoor medeverantwoordelijkheid draagt. Ik had in dit geval weliswaar de onbeperkte volmacht tot optreden, doch de Majoor wist van dit optreden af, daar dit de vorige dag besproken is." De Majoor Stufkens had hem op die vorige dag medegedeeld, dat er op last van de Majoor al een onderzoek van die 23 gevangenen had plaats gevonden. Hij heeft tezamen met de Majoor Stufkens, vermoedelijk op 22 Januari 1947 o.a. de kolonel de Vries in Makassar bezocht en zowel van deze als van de Resident, die beiden hun fiat gezet hebben op een lijst met namen, welke de Majoor Stufkens bij zich had, volmacht tot executie gekregen van de z.g. Rappanggevangenen. Bij een vergadering op 19 Januari 1947, waaraan deelnamen de overste Veenendaal, de majoor Stufkens, de kapitein Rijborz en hijzelf zei de Overste hem: "Vermeulen, de verhouding tussen U en de Majoor is wel wat eigenaardig, maar denk er om, dat je de Majoor altijd van alle acties en gebeurtenissen op de hoogte houdt en hem overal in raadpleegt." Hij besprak dus alles, dat ging in goede harmonie, ook als de Majoor wijzigingen in zijn plannen bracht. Hij neemt daarom bij zijn tweede verhoor door de overste Paardekooper aan, dat hij de volle verantwoordelijkheid draagt voor het gebeurde. Echter pretendeert hij eenzelfde verantwoordelijkheid, blijkens het bovenstaande, voor de Majoor Stufkens.

Deze laatste beroept zich daartegenover op de instructie, die wel contact met hem aan de Olt. Vermeulen voorschrijft, en hem (Stufkens) tot steun verplicht, maar de verantwoordelijkheid op Vermeulen legt. Deze zou zelf zijn richtlijnen voor de te voeren acties hebben vastgesteld, en hij, Stufkens, stelde slechts voor afzetting en afsluiting van het terrein troepen beschikbaar. De Olt. Vermeulen vroeg, de gevangenen te Paré-Paré naar

de passier te brengen en hij, Stufkens, dacht toen hij gaat te onderzoeken en dan naarschieten. Toen ze zonder onderzoek werden neergeschoten greep hij niet in. Vermeulen zei tegen hem dat dit optreden door de kolonel de Vries werd gesanctionneerd. Tegen de Commissie-Barendrecht zei de Majoor Stufkens dat hij actie-leider was, maar Vermeulen volledig verantwoordelijkheid van de zuivering droeg. Hij verklaart aan die Commissie, over het gebeurde te Galoeng Galoeng zijn chef (n.l. de overste Veenendaal) niet ingelicht te hebben, omdat hij ervan overtuigd was, dat zulks niet in de geest van die tijd lag, en dit dus bij zijn chef niet in goede aarde gevallen zou zijn. Hij komt soms op de plaats waarheen men de bevolking opdreef, als de zuivering door Vermeulen al begonnen is. Wel erkent hij, dat de 26 Alrimensen op zijn last zijn gëxecuteerd op 1 Februari 1947; hij heeft daarover met Vermeulen overleg gepleegd. Hij executeerde zelf niet, maar onderzocht wel. Hij heeft tijdens de zuivering te Galoeng Galoeng, toen de sergeant Ockerse en twee soldaten vermoord waren en Vermeulen wagging om een onderzoek inte stellen, de Kapitein Rijborz de opdracht gegeven de reeds onderzochte gevallen, een 30 of 40 tal, te executeren, hoewel hij geen bevoegdheid had om dit te doen geschieden. Toen Vermeulen bij die gelegenheid terugkwam en hij, Majoor Stufkens, al begrepen had, dat bij de overval op de sergeant Ockerse de kampongs Talolo en Sageri betrokken waren, en hij de uit de kampongs op het zuiveringsterrein aanwezige mannen (minder dan een kwart van die er hadden moeten zijn) apart had gesteld, heeft hij dit aan Vermeulen gezegd en is het terrein ingegaan om zijn behoefte te doen, waarna de vuurpaniek is losgebroken. Eerst daarna vernam hij van de kapitein Rijborz, dat Vermeulen de aanwezige mannen van Talolo, ongeveer 20 in getal, zonder onderzoek had gëxecuteerd. Sageri had ongeveer 30 doden. Hij erkent persoonlijk aan de Resident Dr. Lion Cachet toestemming te hebben gevraagd om de 30 z.g. Rappanggevangenen naar te schieten en dat deze zijn toestemming heeft gegeven. Menende te handelen in de geest van de Overste Veenendaal heeft hij de bevoegdheid tot uitoefening van noodrecht bij voorbaat toegekend aan de Kapitein Rijborz, vóór dat op het voorstel van hem, Stufkens, om daar toe over te gaan was beslist.

De Majoor Stufkens maakt in zijn verklaringen de indruk van een commandant, die het wel goed vond wat er ter zuivering in zijn vak gebeurde. Uit diversen feiten blijkt, dat het optreden van Vermeulen en het toepassen van het z.g. noodrecht zijn volle instemming had. De Majoor legde zich zeer gemakkelijk neer bij het feit, dat een onder-luitenant beslissingen nam van een strekking, als ~~als~~ in noodgevallen slechts door de hoogste commandant ter plaatse worden genomen (b.v. standrechtstoepassing) Hij is zich van zijn verantwoordelijkheid als hoogst aanwezig officier niet bewust geweest en heeft daarom verzuimd in te grijpen in gevallen waarin ingrijpen plicht was geweest. De overval op de sergeant Ockerse b.v. was niet een zaak, die slechts het D.S.T. en zijn commandant aanging. Met de eigenlijke zuivering had dat niet te maken. Hij had, als commandant der troepen, daar dienen op te treden en de leiding in handen te houden. In plaats daarvan liet hij Vermeulen begaan en trok zich in het veld terug om zijn behoefte te doen.

Waaruit deze slappe houding bij een overigens zeer goed beoordeeld officier verklaard moet worden is ondergetekenden niet gebleken.

De Kolonel de Vries, die de bevelsverhouding tussen Vermeulen en Stufkens overliet aan Veenendaal, concludeerde uit de Voorlopige Instructies dat Stufkens mede verantwoordelijk bleef voor al wat in zijn bataljonsvak voorviel en dat hij, als meerdere, na tuurlijk verplicht was in te grijpen en zulks zeker te rapporteren.

De overste Veenendaal heeft verklaard, dat hij bij de bespreking, die hij met Stufkens over de Voorlopige Instructies heeft gehad, uitdrukkelijk naar voren heeft gebracht, dat Vermeulen geheel zelfstandig commandant was en uitsluitend verantwoordelijk aan kapitein Westerling; Stufkens was verplicht tot het verschaffen van troepen en inlichtingen, doch een bevelsverhouding bestond tussen beiden niet. Met de eigenlijke zuiveringsonderzoeken en het executeren en het optreden van het D.S.T. dienaangaande had een commandant van afsluitingstroepen niets te maken, aldus stipuleerde de overste uitdrukkelijk de verhouding in zijn bespreking. Blijkens de verklaring van de Overste vloeit dit voort uit zijn zienswijze op het D.S.T. Dit mocht dingen doen, die

aan anderen niet wareh toegestaan, Hij zelf wist, dat het D.S.T. blanco volmachten had, doch waarin deze volmachten bestonden wist hij niet. Hij heeft zelf om verlening van de bevoegdheid tot toelating van noodrecht voor al zijn officieren gevraagd en de kolonel de Vries heeft dit toegestaan. Blijkbaar bezat het D.S.T., naar zijn mening, echter nog iets meer dan deze bevoegdheid en moest het daarom onder eigen commando blijven. Hoe dit alles te rijmen is met het feit, dat de overste in staat was een omschrijving van het noodrecht, aan de hand van het optreden van het D.S.T. te geven is ondergetekenden niet duidelijk. Hij kende dit optreden immers uit de praktijk van vóór de bespreking met Stufkens; Men kan uit het bovenstaande slechts concluderen, dat Vermeulen inderdaad zeldstandig commandant was van een D.S.T.detachement, en als zodanig niet gesteld onder de Majoor Stufkens; dat echter de Majoor Stufkens het volkomen met de actie van de Olt. Vermeulen eens was, daarbij alle hulp verleende en daarin zelfs ingreep om die des te beter te doen slagen naar zijn inzichten; dat de Majoor Stufkens excessen uitlokte of, hij het optreden van excessen, verzuisde deze te melden, hoewel hij, als hoogste in rang die aanwezig was, de plicht daartoe natuurlijk bezat; en dat hij om dit alles de verantwoordelijkheid tezamen met de Heer Vermeulen heeft te dragen.

Naast Vermeulen van het D.S.T., is de z.g. noodrechtbevoegdheid nog uitgeoefend door een aantal officieren van het K.N.I.L. Volgens de Heer Mr. J.J. Wesseling, Controleur H.B. te Boeloekomba, gehoord op 11 April 1947 door de Commissie-Barendrecht, heeft een K.N.I.L.detachement onder leiding van de Kapitein Horsthuis en de eerste Luitenant Boom, nadat hij om militaire bijstand had verzocht, in Januari 1947 aldaar geopereerd tegen de terreurbedrijvers. Hij was er verscheidene malen bij tegenwoordig dat het "standrecht" werd toegepast "op verzoek der bevolking", die zelf de moordenaars aanwees. In wezen is dit het z.g. "noodrecht", dat op Zuid-Celebes werd toegepast.

Abdul Gami, Kara Eng van Gentarang, verklaart op 11 April 1947 aan dezelfde Commissie, dat ook hij de hulp van het K.N.I.L. had ingeroepen, omdat een aanval op Boeloekomba werd voorbereid. Er was een dossier in handen van het Bestuur gevallen, en de neergelegden kwamen allen in dat dossier voor en waren schuldig. Dit slaat op een der gevallen door de Heer Wesseling vermeld.

Moehamad Saleh, Magistraat te Bonthain, vermeldt, dat in Januari en Februari 1947 vele mensen afkomstig uit Djenepono en Boeloekomba, die verdacht werden van rampok en moorden, naar Bonthain werden opgebracht en dat daarom twee personen werden afgemaakt, evenals een zekere Bakri, die in Erang-Erang door de politie werd afgemaakt omdat hij met een handgranaat naar de politie had gooid. Niet is vastgesteld, of hierbij militairen betrokken zijn geweest. Daar generlei melding omtrent het optreden van de politie jegens de twee anderen is gedaan, ligt het vermoeden voor de hand, dat deze twee echter wel op last van de te Bonthain commanderende officier, die immers verklaarde "noodrecht-bevoegdheid" te bezitten, zijn gedood.

De Eerste Luitenant Inf.K.N.I.L.J.Boom, verklaarde op 26 April 1949, dat hij actie-leider was geweest te Djenepono, Boeloekoemba en Pankadjene. Vermoedelijk in de eerste helft van Januari 1947 heeft hij een brief ontvangen of van de kolonel de Vries, of van de overste Veenendaal, of van de Majoor Dom; hij acht het waarschijnlijk dat de brief van de overste Veenendaal afkomstig was. Deze hield een machtiging in voor hem persoonlijk om noodrecht uit te oefenen. Hij diende volgens dit schrijven in samenwerking met de hadathoofden op aanwijzing van de bevolking rampokkers en extremisten terecht te stellen. Bij hem vooral moest een vaste overtuiging van schuld aanwezig zijn voordat hij mocht executeren. Hij executeerde meestal zelf; hij wilde dat niet aan zijn ondergeschikten opdragen. Bij het vaststellen van schuld moesten er, naast aanwijzingen van de bevolking, ook gegevens van zijn inlichtingendienst als basis daartoe dienen. Hij heeft ook eenmaal, met accoord bevinding van het Hoofd Plaatselijk Bestuur Wesseling (zie boven) en in overeenstemming met het hadathoofd ter plaats, een stuk of zes gevangenen geexecuteerd. Niemand heeft hem ooit verteld, hoe hij het noodrecht moest uitoefenen en

wat het feitelijk inhield. Enige dagen na de geboorte van Prinses Marijke heeft Kapitein Horsthuis het geschrift, deze machtiging bevattende, ingenomen.

De Kapitein G.J. Horsthuis, die in Januari en Februari 1947 als detachementscommandant te Bonthain diende, verklaart, dat er mogelijk op 6 Januari 1947 te Makassar een bepoking is geweest, waar naast hem aanwezig waren de Majoor Dom, de Kapitein Westerling, de Kapitein van Cortmeressen en de Overste Veenendaal. Uiterlijk zegt hij: "Ik had toe de indruk, dat men niet geheel tevreden was over mijn gebied, waarop ik naar voren heb gebracht dat orde en rust wel in mijn gebied hersteld zouden kunnen worden indien ik maar dezelfde bevoegdheden kreeg als Kapitein Westerling. In overleg met de Auditeur-Militair is toen aan mij, vermoedelijk door overste Veenendaal, aangezien hij de hoogste in rang was, meegedeeld, dat ik van toen af ook deze verstrekkende bevoegdheid had, welke Westerling ook had." In een brief dd. 17 Januari 1947 no 11/Geheim Eigenhandig, bericht de Auditeur Militair Mr. Veldhuis aan de Procureur Generaal, onder toezending van een afschrift van de nota van Mr. Lambers dd. 30 December 1946, dat hij voortdurend contact onderhoudt met de militaire instanties: dat het hem niet meer dan billijk voorkomt, dat ook aan het K.N.I.L. een zekere straffeloosheid wordt gewaarborgd en dat hij dan ook in overleg met de Troepencommandant van Zuid-Celebes aan de Kapitein Horsthuis heeft toegestaan, dezelfde methode te volgen als van Kapitein Westerling bij zijn acties, doch hem uitdrukkelijk erop gewezen heeft dat bij excessen onvoorwaardelijk tot vervolging zal worden overgegaan. Uiterlijk 17 Januari 1947 had dus de Kapitein Horsthuis (als enige buiten het D.S.T.om) de "noodrechtsbevoegdheid" krachtens vergunning van de Auditeur-Militair. Ook deze gebruikt het argument, dat een benoeming van krijgeraden in elk gebied, waar eenheden van het K.N.I.L. opereren, alleen reeds door gebrek aan personeel niet te verwezelijken is, en aa dat herstel van orde en rust in geheel Zuid-Celebes onmogelijk alleen aan Kapitein Westerling kan worden overgelaten.

De Procureur Generaal beantwoordt deze brief op 25 Januari met een telegram waarin hij zegt:

" Officieel toestaan uwerzijds methode betekent verantwoordelijkheid die voor militaire actie herhaal militaire actie niet kan gedragen weshalve uwerzijds onthoudend standpunt t.a.v. uitbreiding toepassing noodrecht inbegrepen Horsthuis stop mijnerzijds zal rechtstreeks contact terzake legercommandant worden opgenomen einde".

Uit niets blijkt, dat de bevoegdheid van de kapitein Horsthuis op dit telegram is ingetrokken.

vervolgt: " Op een bepaalde datum kregen alleen de actie-leiders d.w.z. de compagniescommandanten, het standrecht. Ik kreeg toen het telegram wat ik hierbij overleg. In de tweede helft van Februari 1947 is bevel gegeven om weer over te gaan naar de gewone V.P.T.L. procedure en waren dus de verstrekkende bevoegdheden ingetrokken. Ik heb eenmaal opdracht gekregen een telegram wat in verband stond met dit standrecht te vernietigen. Ik weet niet meer wat in dit te vernietigen stuk stond.

" Ik leg hierbij over het ondervolgende telegram: "

" Van Cdt. Inf. XVII Makassar
Aan Cdt. Inf. XVII Bonthain
no. 67/st/17 stop de U bekende verstrekkende bevoegdheden alleen toegekend aan de actieleiders in hun gebied
21.33 tijd v.ontv."

Op 1 Augustus 1949 wordt de Lt. Kol. Inf. K.N.I.L. R.M. Dom door de overste Paardekooper gehoord en verklaart deze eveneens, dat er te Makassar een vergadering is geweest, als door de Heer Horsthuis beschreven. Na die vergadering zijn zij (kennelijk de aanwezigen) gegaan naar de Auditeur-Militair (Mr. A.G. Veldhuis?) Toen is aldaar aan kapitein Horsthuis toestemming verleend om noodrecht toe te passen. Hij herinnert zich, dat ook Lt. Boom het noodrecht had. "Het staat mij echter vast bij dat alle bevoegdheden dienaangaande werden verleend door Overste Veenendaal die deze dan weer had gekregen van Kolonel de Vries en wellicht nog van hoger hand," voegt hij er aan toe.

De Overste Veenendaal geeft dit toe. "De hantering van de speciale volmachten" (n.l. van zuiveren en executeren)" en de verantwoordelijkheid daarvoor was uitdrukkelijk voorbehouden

* aan de D.S.T. en kolonel de Vries. Toen er sprake van was dat
* de D.S.T. vanuit bepaalde plaatsen zou vertrekken en dan later
* uit geheel Celebes ging vertrekken, wilde ik in een te verwacht-
* ten vacuüm voorzien. Wij konden verwachten dat de terreur zou
* terugkeren na het vertrekken van de D.S.T. indien wij geen bij-
* zondere bevoegdheden voor de infanterieofficieren crèerden.
* Toen een opstand te Boeloekoemba werd verwacht en de D.S.T. daar
* niet aanwezig kon zijn, heb ik in Bonthain een bespreking gehad
* met de A.R. Schäfer, de resident Lion Cachet, Lt.Krol en Kapi-
* tein Horsthuis. Er is toen besproken, dat er een rechtspraak ter
* plaatse bij een eventuele zuiveringsactia diende te worden ge-
* houden, uit te oefenen door een officier, die daartoe noodrecht
* verkreeg en een vertrouwd Hadathoofd". Ik heb hierover gespro-
* ken met de Resident, Kolonel de Vries en anderen. Ik heb kolo-
* nel de Vries gevraagd aan alle officieren in mijn gebied het
* noodrecht te verlenen op bovengenoemde wijze. Dit verzoek is
* door kolonel de Vries toegestaan en naar mij later bleek ook op
* Java besproken. Van de bespreking te Bonthain is indertijd het
* ontwerp noodrecht gemaakt, waar dit is gebleven weet ik niet
* meer." * De bespreking te Bonthain en de toestemming van Kolonel
* de Vries voor de bovenomschreven uitoefening van noodrecht aan
* alle officieren in mijn gebied, waar de staat van oorlog was
* afgekondigd, te verlenen, moet hebben plaats gevonden vóór 1
* Februari 1947. Ik leid dit af uit het hierbij overgelegde tele-
* gram, gemerkt rood K.
* Dit telegram luidt: Telegram no. 34726/ 7. Van TPC.Zd.Cel.naar
* CBT.Inf.XV en XVII.
* Toepassing stamrecht als eerder besproken door C.S.A.H.K. be-
* perkt tot bepaaldelijk door Tr.TPC aan te wijzen officieren
* die door bedachtzaamheid e.d. daartoe geschikt stop Verzoeken op
* gave geschikte officieren c.q. zeer geselecteerde hoogerem onder
* officieren stop Anderen eventueel toegekende bevoegdheid ontne-
* men einde. Datum-tijd 0201-1200 h.
* Uit bovengemeld telegram leid ik af, dat de officieren van het
* XVe en XVIIe bataljon dit noodrecht konden uitoefenen. De toe-
* passing van het noodrecht mocht echter alleen op die plaatsen
* geschieden waar de D.S.T. was vertrokken". Ik kan mij niet her-
* inneren, wanneer dit noodrecht is verleend aan alle officieren,
* dit moet ongeveer eind Januari 1947 zijn geweest.
* Naar mijn gevoel is dit noodrecht in eerste instantie toege-
* kend door kolonel de Vries. Ik heb kolonel de Vries in al deze
* zaken gekend, ik handelde op zijn last." De kolonel de Vries
* verklaart, dat de overste Veenendaal hem herhaaldelijk gevraagd
* heeft om aan zijn ondercommandanten ook het noodrecht te verlenen.
* Hij vervolgt dan: "Ik heb mij altijd hiertegen te weer gesteld.
* Ik wilde die bevoegdheid niet geven aan alle officieren in Zuid-
* Celebes. Dit is ook nimmer gebeurd." Wel erkent hij, dat hij la-
* ter, toen de eigenlijke zuiveringsacties zich meer en meer verpla-
* plaatsten buiten Makassar en omgeving en dus D.S.T. onderdelen
* nauw moesten samenwerken met K.N.I.L. onderdelen, heeft toegestaan
* dat aan bepaalde officieren het noodrecht werd verleend." Eerst
* is toen een voordracht ingediend met een aantal namen en ik heb
* toen bepaalde aangewezen officieren het noodrecht verleend, wat
* toegepast diende te worden in samenwerking met een hadathoofd,
* zoals staat geschreven op stuk gemerkt rood L, wat U mij toont"
* (zie brief dd. 5 Februari 1947, vermeld op blz. 10.)
* De Heer Dr.C.Lion Cachet, Resident van Zuid-Celebes, gehoord
* op 7 Mei 1949 door de Overste Paardakooper, stelt de bespreking
* te Bonthain enige tijd na de bespreking te Paré-Paré, die volgens
* enige getuigen op 19 Januari 1947 moet worden gedateerd, een datum
* die de Heer Lion Cachet niet bestreed. Vermoedelijk zegt hij,
* viel de bespreking te Bonthain dus eind Januari 1949."Op deze ver-
* gadering is niet besproken over het verlenen van noodrecht aan
* alle officieren. Of dit al dan niet heeft plaats gehad is mij
* niet bekend". Vast staat immers, dat de Resident met de Assi-
* stent Resident naar die bespreking is gegaan en ook deze laatste
* de Heer R.J.Schäfer, herinnerde zich niet dat over noodrechtver-
* lening is gesproken. Dit punt kan dus buiten aanwezigheid der
* beide Heren ter sprake gebracht zijn. Wel herinnert de getuige
* Lion Cachet zich, toen hem stuk rood L werd voorgehouden, dat
* toen is vastgesteld, dat een officier zou optreden in samen-
* werking met een hadathoofd. Over de wijze van uitoefening
* moet toen dus wel gesproken zijn. Daar de overige aanwezigen

bevestigen, dat op die bespreking de noodrechtsverlening ter sprake is geweest, en die bespreking een zeer praktisch doel had, n.l. overleg over de terreurbestrijding in het gebied van Bonthain en niet het houden van een theoretische cursus over nood- of standrecht, komt het ondergetekenden niet aannemelijk voor, dat de Resident dit verband met verlening van de noodrechtsbevoegdheid niet begrepen zou hebben. De Resident is zeer sterk in het maken van formele onderscheidingen. Zo verklaart hij over die samenwerking met een Hadathoofd: "De samenwerking moet in deze zin worden opgevat, dat het Hadathoofd zijn oordeel uitspreekt over de gedragingen van een betrokkene, doch niet bij de executie aanwezig is, noch uiteraard hiervoor de verantwoordelijkheid draagt." En de Heer Schäfer verklaarde, dat de Heer Lion Cachet hem vóór het binnankomen op deze bespreking reeds had medegedeeld dat de overste Veenendaal hem de eis zou stellen, dat een aantal zich in preventieve hechtenis bevindende Indiësiërs als afschrikwekkend voorbeeld zouden worden neergeschoten; dat hij, Schäfer, zich daar tegen verklaard had; dat de Resident hem toen nadrukkelijk had aangeraden, zich daarmee niet mee te bemoeien, waarbij hij de indruk kreeg, dat de Resident van mening was, dat de verantwoordelijkheid voor dit handelen, waarvan deze blijkbaar goede resultaten verwachtte, op de militairen drukte en niet op de burgerlijke bestuursambtenaren.

Volgens de getuige Mr. B.J. Lambers is het standpunt van het 266 Hoofdparket steeds geweest, dat men de "Methode Westerling" nimmer zou mogen uitbreiden tot en laten toepassen door andere officieren dan de Kapitein Westerling. Bij brief van 28 Januari 1947 heeft de Procureur Generaal dit uitdrukkelijk aan de Legercommandant geschreven, en zelfs "inperking" van de actie Westerling bepleit. De Heer Lambers zegt dan: "Zowel van plaatselijke Bestuurs- als militaire zijde werd bij voortdurend op het tegendeel aangedrongen." "Mede in verband hiermede werd dringend verzocht dat de Procureur-Generaal onmiddellijk naar Makassar zou komen om zich persoonlijk van de noodzaak van verder gaande maatregelen te overtuigen." "De Procureur Generaal, die nog steeds het standpunt innam en opnieuw aan de Auditeur-Militair deed weten, dat hier van een militaire actie sprake was, waar de Auditeur-Militair anders dan in geval van exces zich niet in had te mengen, gaf aan dit verzoek geen gevolg doch deed de Auditeur Militair te zijner inlichting naar Batavia overkomen. In een conferentie met de Legercommandant besloot deze laatste tenslotte op 31 Januari 1947 dat de actie Westerling eveneens kon worden uitgevoerd door enkele andere onderdelen, onder aanvoering van enkele zorgvuldig daartoe uit te kiezen officieren."

Hij vermeldt dan verder, dat in de 6 daarop volgende weken alarmerende berichten binnen kwamen over de vorm die de actie ging aannemen. De Procureur Generaal trachtte nader regelend op te treden, en na de terugkomst van de Generaal Spoor uit Nederland gaf de Legercommandant op 21 Februari 1947 telegrafisch strenge opdracht, dat elke bijzondere actie geheel en al moest worden gestaakt. De Heer Lambers achtte de methode naar de bestaande rechtsregelen uiteraard nimmer te rechtvaardigen en kwam dan ook op 19 Februari 1947 weer op zijn nota van 30 December 1946 terug.

De op blz. 17 opgenomen verklaring van Dr. P.J. Koets bevestigt, dat er te Batavia over de uitbreiding van toepassing der "Methode Westerling" tot anderen is gesproken, en dat deze gedachte is verworpen.

Aan de andere zijde was, volgens de Getuige Lambers, aan de betrokken commandanten niet onbekend, dat de toenmalige speciale actie in Zuid-Celebes door hogere militaire zowel als bestuursautoriteiten werd gedekt.

Uit het op blz. 30 vermelde telegram no. 347/6/7 van de overste Veenendaal aan de bataljonscommandanten van het XVe en XVIIe Bataljon blijkt, dat het Algemeen Hoofdkwartier uitbreiding goedkeurde tot bepaaldelijk door de genoemde overste aan te wijzen officieren c.q. onderofficieren. Uit dit telegram blijkt niet, dat dit A.H.K. op de hoogte was gesteld van het feit, in hoeverre reeds een zodanige uitbreiding was toegepast. Dat die

echter was toegepast vóór 1 Februari 1947 volgt reeds uit het telegram, dat immers zegt: "Anderen eventueel toegekende bevoegdheid ontnemen." Dit heeft alleen zin, als hetzij direct daarde o-verste Veenendaal, hetzij met zijn machtiging (algemene of bijzondere) dan de bataljonscommandanten, aan anderen noodrecht was of kon worden verleend. De kapitein Horsthuis en de luitenant Boom oefenden het zeker reeds vóór 1 Februari uit en bewezen het in de eerste helft van Januari, of zelfs op 6 Januari verkregen te hebben. De majoor Stufkens meent, dat Rijborz het op 2 of 3 Februari heeft ontvangen; in verband met diens optreden bij vroeger plaats gevonden hebbende acties is aannemelijk, dat deze datum vroeger moet worden gesteld. De toenmalige kapitein Doedens, die in het Parése was gestationeerd, verklaart, dat hij meent, dat alle officieren in Zuid-Celebes het hebben bezeten, terwijl het later is gelimiteerd tot bepaald aangewezen officieren. Na dit telegram zijn bij de op blz. 10 vermelde brief van de overste Veenendaal, geflatteerd door de kolonel de Vries, de met de term "noodrecht" bedoelde exorbitante bevoegdheden dus op 6 Februari 1947 verleend aan de acht in die brief genoemde officieren, om die, zoals de Heren de Vries en Veenendaal zeggen, uit te oefenen daar, waar geen D.S.T. aanwezig was om dit te doen. D.w.z., deze officieren behielden ze, want aldus was de praktijk; zij zijn aan de kapitein Rijborz door de overste Veenendaal op last van de kolonel de Vries ontnomen met de motivering, dat hij (de kolonel) gehoord had, dat Rijborz wreed optrad, althans iets in die geest. (Verklaring van de overste Veenendaal). Dit is zeer vermoedelijk mondeling gebeurd, door middel van een mededeling aan de majoor Stufkens.

Bij Geheim eigenhandig schrijven no. 374/G.C.dd. 27 Januari 1947 wendde Heer Generaal Procureur-Generaal zich tot de Leger-Commandant naar aanleiding van de uitbreiding der bevoegdheden tot de kapitein Horsthuis en verklaart hij, dat hij een verdere uitbreiding van de door de groep van de kapitein Westerling toegepaste wijze van terreurbestrijding door het inzetten van andere volgens soortgelijke methode tewerkgaande groepen, stellig niet aanvaardbaar acht. Hij wijst er op, dat menselijkerwijs van de K.N.I.L. troepen, merendeels bestaande uit Ambonezen en ex-krijgsgevangenen, die nog niet weer in de normale maatschappij opgenomen zijn geweest, niet het evenwicht en de discipline kan worden verwacht, die vereist zijn voor een optreden als bij de onderhavige acties plaats vindt. Voor hem is voor de beantwoording van de vraag, of hij dit optreden als onderdeel van een militaire actie kan beschouwen, de samenstelling van de met de zuiveringstaak te belasten groep van belang. Hij meent, dat Zuid-Celebes thans niet meer in zodanige directe noodtoestand verkeert, dat de werkwijze ook door andere groepen zou moeten worden toegepast en verzocht de Legercommandant hem te willen mededelen, of hij termen vindt de troepencommandant van de Grote Oost en Borneo te doen weten, dat dit speciale optreden voorshands aan andere eenheden dient te worden verboden. Tevens wil hij gaarne vernemen, of de bestrijding van de terreur door de groep Westerling al in meer gematigde vorm zou kunnen overgaan.

De Legercommandant stond echter op een ander standpunt, zoals blijkt uit een telegram van hem aan de kolonel de Vries dd. 31 Januari, luidende:

- * Letter x. Uitsluitend voor de vries persoonlijk van buurman
- * persoonlijk (.) Ingevolge bespreking DGAZ cma ARGOB cma PG en
- * AM Makassar besloten tot nader order actie Westerling voortzet-
- * ten mits uiterste herhaal uiterste zelfbedwang en uiterste her-
- * haal uiterste noodzaak (.) Hierin niet herhaal niet begrepen
- * persoon ES waaromtrent nadere aanwijzingen volgen (.) Indien
- * noodzakelijk kan overaankomstige actie door andere troepen ge-
- * voerd mits onder commando van speciaal door U aan te wijzen en
- * geschikt geachte officieren herhaal officieren (.) ik wans be-
- * paaldelijk beperking tot uiterst minimum (.) Verzoeken bericht
- * bevestiging ontvangt
- * Zeer dringend
- * Zeer geheim.

De Procureur-Generaal stond, volgens een in de dossiers aanwezige afschrift van een door hem op 31 Januari 1947 tot Cgs gericht schrijven op het standpunt, dat de methode van Westerling volstrekt onwettig was en zij alleen haar rechtvaardiging kon vinden in een noodtoestand, die kon dwingen tot toepassing van

een buitenwettelijke berechting en executie; dat voorwaarde voor het aannemen van deze noodtoestand was de absolute onmogelijkheid de wettelijk weg van onderzoek, berechting en executie te volgen; dat niet beslissend was de wenselijkheid, doch de onmogelijkheid, die eenvoudig dwang tot toepassing van deze middelen, welke alleen door een noodtoestand werden gerechtvaardigd; dat de vraag, of een noodtoestand aanwezig was, een feitelijke vraag was, die alleen beantwoord kon worden ter plaatse door de militaire autoriteiten; dat daarom de beantwoording niet kon worden overgelaten aan willekeurige ondercommandanten, maar alleen kon worden toevertrouwd aan de zulke, bij wie meer dan gewone kennis van zaken en kritisch inzicht aanwezig was en die bovendien de zakelijke en morele eigenschappen bezaten om de toepassing der methode van excessen vere te houden - want: excessen bij de toepassing dezer methode konden niet anders gequalificeerd worden dan als moord en doodslag en de stellige uitspraak moest worden gedaan, dat zij ook als zodanig behandeld zouden worden.

Men zou hieruit kunnen afleiden, dat de Procureur-Generaal, zij het schoorvoetend en onder voorwaarden, zijn bezwaar tegen uitbreiding der bevoegdheden tot anderen dan Westerling heeft opgegeven en dat hij dus op de in het hiervoren gestelde telegram genoemde bespreking van de Generaal Buurman met hoge autoriteiten op het gebied van bestuur en justitie, is medegegaan met het voorstel tot deze uitbreiding.

Men kan daarnaast dan de vraag stellen, of het van een juist beleid getuigde bij al deze autoriteiten, de beschikking over mensenlevens toe te kennen aan door hen niet gekeurde gekende officieren, waarbij maar aan hen niet bekende methodes zou worden opgetreden en dan alleen tegen een handelen tegen het inzicht van een of meer dezer autoriteiten een strafvervolgning wegens moord of doodslag in het vooruitzicht te stellen. Daarmede wordt het onrecht niet voorkomen; wordt de schade aan het rechtsherstel en aan het vertrouwen in het gezag niet hersteld en wordt op sommigen een enorme verantwoordelijkheid gelegd in het uitkiezen van zulke officieren en op die officieren zelve een enorme verantwoordelijkheid bij de uitvoering. Want men verzuimde het noodrecht en de toepassing ervan precies te omschrijven; men liet hier alles bijna over aan het initiatief en inzicht der betrokkenen en men gaf dus een blanco volmacht tot beschikking over leven en dood, zonder daarbij regelen te stellen en kenbaar te maken wat als een strafbaar excess zou worden beschouwd.

En zulk alles terwijl men, het advies van de Heer Lambers in het grondprincipe volgend, wel tot een geordende, aan daarbij gegeven regelen gebonden, optreden in de noodtoestand had kunnen komen.

De Generaal Spoor trekt dan bij telegram van 21 Februari 1947 aan de Vries persoonlijk het telegram van 31 Januari, Letter x, in en verbiedt elk optreden vallend buiten normale procedure V.P.T.L. Onder geen voorwaarde zal eigenrechterlijk optreden meer geoorloofd zijn. Het D.S.T. wordt teruggeroepen.

Bij brief van 22 Februari 1947, no 898/A2 van de kolonel de Vries aan de troepencommandant Zuid-Celebes (de overste Veenendaal), aan de commandant D.S.T., en aan de commandant Inf.XXIII werden al deze bevoegdheden ingetrokken. Deze brief luidt:

GW

Afschrift.-

Koninklijk Nederlandsch Indisch Leger
Koninklijke Landmacht
Hoofdkwartier Grote Oost en Borneo

No. 898/A.2

Makassar, 22 Februari 1947.

O p d r a c h t . -

Mits deze draag ik U op maatregelen te treffen, dat de onder Uwe bevelen gestelde ageerende troepen en hunne commandanten zich nauwlettend houden aan de normale VPTL procedure; elk optreden vallend buiten deze procedure is verboden. Uiteraard blijft gestreng optreden geboden doch eigenrechterlijk optreden is niet geoorloofd. Aan het vorenstaande dient onverbiddeijk tot de uiterste consequenties door alle troepen de hand te worden gehou-

den en daarop met nadruk door commandanten te worden toegezien

De Territoriaal tevens Troepencommandant
GROOTE OOST EN BORNEO,

wg. H.J.de VRIES - Kolonel

A a n
den Troepencommandant ZUID CELEBES
den Commandant D.S.T.
den Commandant Inf. XXIII

Voor eensluidend afschrift
De archivaris CS,

wg. Swalus - Aoo KMBP.

Het is ondergetekenden uit de stukken niet duidelijk geworden wie deze commandant Inf. XXIII is geweest, noch waar dit onderdeel heeft geageerd, noch of aan dit onderdeel soortgelijke exorbitante bevoegdheden opgedragen zijn geweest.

Ter uitvoering van de in deze brief vervatte opdracht heeft de commandant van het XVIIe Bat.Inf. het volgende, door de kapitein van Oortmerssen overgelegde, telegram doen uitgaan:

" VAN: CPT INF XVII MAKASSAR

" AAN: ACTIELEIDERS LT.BOOM, KAPT.HORSTHUIS EN KAPT.VAN OORTMERSSEN,

" MR./ZEER GEHEIM. TPC SEINT QUOTE OP LAST CLG MIJN SCHRIJF-

" VEN DD 10 FEBR 1947 NR 129/364/C.ZEER GEHEIM INGETROKKEN

" PUNT ALLE COMDTN ZULLEN ZICH STIPT HOUDEN AAN OPTREDEN

" ALS VASTGELEGD IN VTPL UNQUOTE IVM BOVENSTAANDE EKEMPLAAR

" U BEKENDE BIJZONDERE INSTRUCTIE VAN ZELFSTANDIGE CDTN

" VERNIETIGEN CMA (cma betekent komma) MIJ MELDEN ZODRA

" ZULKS GESCHIED STOP EINDE

MAKASSAR, 25 FEBRUARI 1947

DE BATALJONSCOMMANDANT,

O/L DE LUITENANT-ADJUDANT,

w.g. M.v.d.BOOM

ELT DER INF."

Naar aanleiding van dit telegram merken ondergetekenden op, dat de hierin vermelde namen niet overeenstemmen met die, in de brief van 5 Februari 1947, no. 118/C/Zeer Geheim, vermeld op blz. 10. opgenomen. De Majoor Dom was commandant van Inf. XVII en behoefde dus in deze op zijn last uitgezonden brief niet genoemd te worden. Mogelijk is, dat de kapitein Korinth vervangen werd door de luitenant Boom. Of dit dan nadrukkelijk is gemeld aan de kolonel de Vries en of deze hem toen wederom bevoegdheden heeft verleend, is uit niets gebleken. De mogelijkheid bestaat ook, dat de Eerste Luitenant Boom, die naar zijn eigen verklaring in de eerste helft van Januari 1947 deze bevoegdheden verkreeg, die/de Kapitein Horsthuis zijn ingetrokken enkele dagen na de 18e Februari 1947, ook na het telegram van 5 Februari 1947 no 67/st/17 (zie blz. 37) als actieleider in het bezit dezer bevoegdheden is gebleven.

Verder wordt er in dit telegram gesproken van een schrijven van 10 Febr. 1947 nr. 129/346/C/Zeer Geheim. Een schrijven van die datum wordt vermeld door de Kapitein van Oortmerssen die zegt:

" Acties met de hadathoofden gehouden, zijn geweest vóór 10 Februari 1947, de datum van doorzending van de machtigingsbrief."

Helaas hebben ondergetekenden een brief van 10 Februari 1947 no 129/346/C/Zeer Geheim niet bij de stukken kunnen vinden, noch ook een machtigingsbrief. Uit niets blijkt, dat de Raadsheer Commisaris, de overste Paardekooper, deze gekend heeft. Het vermoeden ligt voor de hand, dat onder deze beide opgaven één en hetzelfde stuk wordt bedoeld. Immers de brief 129/346/C wordt ingetrokken, en daarop volgt het voorschrift, zich strikt te houden aan de VTPL procedure, dus aan de normale politionele taak. Dit zou er op kunnen wijzen, dat die brief inderdaad een "machtigingsbrief" was geweest. Alleen is dan niet bekend, wat die machtiging inhield.

Verder gelast het telegram MR/Zeer Geheim, om de aan de geadresseerden bekende bijzondere instructie van zelfstandige commandanten te vernietigen. Ondergetekenden achten, nu rust en orde blijkbaar zo voldoende hersteld waren naar het inzicht der verantwoordelijke commandanten, dat men tot de normale voor-

schriften kon terugkeren, dit bevel tot vernietigen van een gewichtig bewijsstuk voor het beleid der betrokkenen, een feit waarvoor zij geen verklaring kunnen geven. Ook de Raadsheer-Commissaris, de Heer Raardkoop, stond voor een raadsel, zoals blijkt uit het volgende deel van het verhoor van de kolonel de Vries:

" Vraag 21. Kunt U een verklaring geven, dat over deze kwestie van noodrecht en het optreden van de D.S.T. niets meer is te vinden in het archief van de Territoriaal tevens Troepencom-mandant H.G.O.B., tegenwoordig N.I.T.N.G.?"

" Antwoord 21. Wellicht zijn door de twee voorgaande commissies over Zuid-Celebes stukken uit het archief gelicht.

" Vraag 22. Hebt U opdracht gegeven tot vernietiging van archief- of andere stukken betrekking hebbend op de toepassing van het noodrecht?"

" Antwoord 22. Neen, overigens komt mij het stellen van deze vraag op zijn minst vreemd voor."

Overigens blijft het feit, dat de Rechter te Batavia, die een aantal zaken betrekking hebbende op de uitoefening van het noodrecht te onderzoeken kreeg, de archieven van de betrokken troependelen geheel of gedeeltelijk van gewichtige, voor het onderzoek ten deele van belang zijnde stukken ontledigd vond. En blijkbaar niet al-richt de Resident-Secretaris van de Residentie Zuid-Celebes, te Makassar, dat hij het Geheim en Geheim-Eigenhandig archief van het kantoor van den Resident van Zuid-Celebes heeft onderzocht ten aanzien van de periode 1 December 1946 tot 1 Maart 1946 en daarin niet heeft aangetroffen stukken betreffende:

- a. opdrachtgeving en wijze van toepassing van het nood-standrecht;
- b. het niet mogen executeren van gevangen genomen personen welke in een gevangenis waren opgenomen en onder jurisdictie van het Bestuur stonden.

Hij voegt er aan toe: " Deze verklaring sluit niet uit dat zodanige stukken door bewaring in bundels over andere perioden dan de genoemde, aanwezig kunnen zijn."

Gezien het feit, dat de toenmalige Resident, de Heer Dr. Lion Cachet, bij de vragen van noodrechtsverlating en de wijze van noodrechtstoepassing, ook op reeds gevangen genomen personen, nauw betrokken is geweest, reeds door zijn deelname aan besprekingen daarover en door zijn nauw contact met het Militaire Gezag, alsmede het feit, dat deze Resident een formeel zeer nauwkeurig onderscheidend man is - die bovendien bij zijn verhoor door de Heer Paardkoop uit zijn archief stukken, waarvan één uit zijn Geheim-eigenhandig archief en één behelzende het niet door hem, maar door de TPC op 8 Februari 1947 aan Cdt Inf.XV gezonden telegram, overlegde, doet dit ontbreken van brieven en notities in zijn archief over een zó belangrijke kwestie wonderlijk aan.

Uit niets is aan ondergetekenden gebleken, dat vroegere commissies stukken uit de bedoelde archieven (militair zowel als burgerlijke) hebben gelicht. Dit is ook niet waarschijnlijk te achten; men zou immers, naar normale regelen, met het tonen ervan en het maken van voor echt erkende afschriften, hebben volstaan, zoals door de Heer Lion Cachet ook aan de Raadsheer-Commissaris, Paardkoop werd verzocht. Van enig ander bevel tot vernietiging van stukken/van de zijde van de kolonel de Vries of de overste Veenendaal/dan dat, vermeld in telegram MR/Zeer Geheim, is ondergetekenden uit de aan hen overgelegde verklaringen niet gebleken. Een horen der betrokkenen door hen heeft, doordat ondergetekenden na een kort verblijf reeds werden uitgenodigd, naar Nederland terug te keren, niet kunnen plaats vinden.

Ondergetekenden vermelden nog, dat de feitelijke toedracht als volgt kon worden gereconstrueerd: In het telegram van de Procureur Generaal van 6 Januari 1947, waarin hij de methode Westerling goedkeurt, en waarin tevens aan de Auditeur-Militair Mr. Veldhuis wordt opgedragen toe te zien, dat noodzaak niet onttaardt in node-loos exces, en of de omstandigheden een verzachting toelaten, wordt niet met zoveel woorden de uitbreiding van het noodrecht tot andere officieren verboden. De Auditeur-Militair schreef op 17 Januari 1947 naar Batavia, dat, gelet op de wensen van K.N.I.L. officieren en de uitbreiding van het gebied, waarin Westerling opereerde, het hem noodzakelijk voorkwam dit noodrecht toe te staan aan de kapitein Horsthuis. Batavia reageerde niet direct op dit schrijven.

Inmiddels was Vermeulen reeds op 13 Januari met "noodrechtsbevoegdheid" naar Pará-Pará vertrokken - naar men moet aan-

nemen met volledige instemming met de kolonel de Vries; die met Vermeulen nog over zijn optreden aldaar heeft gesproken. Op 22 Januari vond de hierna op blz. 51 besproken vergadering over de Datoek van Soepa te Makassar plaats, waarbij de Directeur B/B Dr. Hoven, de Commissaris der Kroon Dr. Brouwer en de Auditeur-Militair ook aanwezig waren, alsmede Dr. Lion-Cachet, de Resident; de kolonel de Vries; de Heer Kofman, hoofd Nefis; Dr. Krol, hoofd M.I.D.; de Chef Staf van de kolonel de Vries J. Broomouwer; en de Heren Westerling, Stufkens en Vermeulen. Op die vergadering heeft de Auditeur-Militair, volgens de Geheime nota van de overste Paardekooper van 12 Augustus 1949, het standpunt van de Procureur-Generaal als in het telegram van 6 Januari 1947 neergelegd, aan de militairen autoriteiten bekend gesteld. Er is toen dus over "noodrechtsuitoefening" gesproken. Niet aan te nemen is, dat de aanwezigen niet geweten zouden hebben, dat naast Ver- Westerling ook Vermeulen de "noodrechtsbevoegdheid" bezat. Immers Vermeulen was zelf aanwezig, blijkbaar omdat ~~hem~~ en de Majoor Stufkens de executie van het gevolg van de Datoek speciaal aanging en deze hele zaak hun gebied raakte.

De Procureur Generaal reageerde op de brief van Mr. Veldhuis met een schrijven van 28 Januari 1947 aan de Legercommandant, waarin hij zich "mordicus" tegen de uitbreiding van de noodrechtsbevoegdheid aan andere officieren verklaarde.

De wnd. Legercommandant belegde een bespreking met de P.G. en de Heren Krol, Kofman en Mr. Veldhuis, die uit Makassar waren opgeroepen. Het gevolg van deze bespreking is geweest, dat besloten is dat de actie van Westerling gehandhaafd zou blijven en voorts zou worden uitgebreid tot een minimumaantal en een minimum aantal plaatsen. De Generaal Buurman van Vreeden heeft daarover een persoonlijk telegram gezonden aan de kolonel de Vries, vermoedelijk op 31 Januari, waarbij met nadruk erop gewezen werd, dat het uiteerste aan zelfbeheersing bij deze acties werd geëist, terwijl slechts bijzonder uitgezochte officieren met de toepassing van noodrecht mochten worden belast.

Na dit besluit tot uitbreiding heeft Mr. Lambers dan in een nota aan de Legercommandant gepoogd, enige regelen vastgelegd te krijgen omtrent de vragen, welke misdadigers mochten worden geëxecuteerd en voor welke misdrijven. Deze nota is niet naar Makassar doorgezonden.

Intussen was de uitbreiding tot anderen op Zuid-Celebes al geschied. Omstreeks 25 Januari is de bespreking in Bonthain gehouden, waarvan hiëboven sprake is geweest. Omstreeks diezelfde tijd is de noodrechtsbevoegdheid ook gegeven aan alle officieren, die in terreurgebieden zelfstandig opereerden.

Het telegram van 1 Februari 1947 wijzigt deze situatie op bevel van de Chef Staf van het A.H.K.

Wie de bevoegdheid aan alle officieren heeft verleend, is niet gebleken en zal wel niet meer vast te stellen zijn.

Nadien is er een nog grotere verwarring. De troepencommandant wenst, bij zijn telegram van 1 Februari, opgave van geschikte officieren c.q. zeer geselecteerde hogere onderofficieren en gelast om anderen de bevoegdheid te ontnemen. De C. Inf. XVII telegrafeert op 5 Februari naar Bonthain, dat die bevoegdheid alleen toegekend is aan de actieiders in het gebied.

Het hoofdparket achtte slechts twee officieren voor noodrechtsuitoefening geschikt, n.l. de kapiteins Blume en van Coortmerssen. De kolonel de Vries vroeg echter een opgave en stond toen de noodrechtsuitoefening toe aan de op blz. 10 in de daarvermelde ~~lijst~~ lijst genoemde officieren, De Kapitein Blume, die ook op de lijst had gestaan, was door de kolonel de Vries geschrapt.

Vermoedelijk is, reeds vóór 5 of 6 Februari en wel op 1 of 2 Februari het noodrecht bij radio grafisch mededeling al aan de op die lijst voorkomende officieren verleend, daar het op 5 en 6 Februari reeds is toegepast. De majoor Stufkens erkent trouwens, dat hij het op 2 of 3 Februari reeds aan de kapitein Rijborz verleend heeft.

Op 15 Februari vernaemt Batavia dan klachten over wreedheden. De Auditeur-Militair te Makassar bevestigt op 17 Februari, dat excessen voorkomen en krijgt een onderzoek opgedragen. Op 14 Februari heeft de kolonel de Vries den kapitein Rijborz reeds de noodrechtsbevoegdheid doen ontnemen, afgezien van de vraag, of de verhalen over hem waar zouden zijn of niet, omdat hij meende dat een officier, overwie aldus gesproken werd, deze bevoegdheden niet moest uitoefenen. De Generaal Spoor, inmiddels uit

Nederland teruggekeerd, trekt dan alle vergaande bevoegdheden in en gelast terugkeer tot het Voorschrift voor de Uitoefening van de Politiek-Politionele Taak van het Leger (V.P.T.L.)

Behalve aan officieren, zou dit z.g. noodrecht ook nog verleend geweest zijn aan onderofficieren en zelfs aan een politiemans, indien men aan een aantal verklaringen geloof mag hechten. Hier is echter ook de mogelijkheid aanwezig, dat of in dit z.g. noodrecht een legitimatie is gezocht van een plaats gegrepen hebbend niet-geoorloofd optreden, of een onvoldoende of verkeerd regelen van bevelsverhoudingen en zelfstandigheid.

De kolonel de Vries verklaart daaromtrent, naar aanleiding van het vertrek van de Olt.Vermeulen van Celebes naar Java: "In de commandovervanging is uiteraard op de gebruikelijke wijze door kapitein Westerling voorzien; of aan deze" (n.l. een sergeant en een sergeant-majoor)" of meer onderofficieren toepassing van het noodrecht zou zijn verleend is mij niet bekend; ik kan geen reden zien dat zulks zou zijn gebeurd. De kapitein Westerling bevond zich zelf in de streek rond Barroe en Saidoe, zij het dat hij periodiek naar Makassar kwam voor besprekingen met overste Veenendaal, mij, mijn staf e.a."

Deze mededeling kan niet geheel juist zijn. Immers stond het D.S.T. op Celebes onder bevel van kolonel de Vries. De kolonel de Vries kende het zeer uitzonderlijk karakter van het z.g. noodrecht; hij kende het standpunt van de Procureur-Generaal (alleen toevertrouwen aan de kapitein Westerling); hij was op de hoogte gesteld van het rapport van de Heer Lambers (zie blz. 10) en stemde met diens voorstellen in; hij kende de strijd over de vraag: uitbreiden of niet. De vraag, wie dit noodrecht op Celebes zouden toepassen, moet dus wel zijn aandacht hebben gevraagd. Gezien de persoon van de Heer Westerling, die vóór alles een in goede gehoorzaamheid optredend officier is geweest, is het niet wel aan te nemen dat deze zulk een verdragende beslissing, om de noodrechtbevoegdheden aan onderofficieren toe te kennen, niet met zijn chef, i.c. de kolonel de Vries, zou hebben besproken.

De Heer P. van der Plank, die in Januari en Februari 1947 te Paré-Paré Hoofdinspecteur van politie was, verklaart op 23 Juli 1949 aan de overste Paardekooper in het vooronderzoek tegen de Heren Stufkens, Rijhorz en Vermeulen: "Ik heb inderdaad in enkele gevallen standrecht toegepast op driedubbele moordenaars. Ik had hiertoe machtiging gekregen van kapitein Westerling" Voor de Auditeur-Militair Mr. A.G. Veldhuis verklaarde van der Plank op 2 April 1947: "De zuiveringsactie in Soeppa heb ik zelf aan de commandant D.S.T. aangevraagd, het was de hoogste tijd. Ik zelf ben getuige geweest van de zuiveringsactie, ik zelf heb 50 à 60 zeer beruchte misdadigers, waarvan de schuld volkomen vaststond, neer gelegd, het was een opluchting voor de bevolking, wiens vrouwen ik thans ten volle geniet."

De Heer Westerling weet van zulk een bevoegdheidsverlening aan deze politiemans niets af. De vraag kan gesteld worden of deze getuige, die bij de zuiveringsactie in Soeppa een aandeel nam in het doden van de daar bijeen gedreven mensen, wellicht achterna met deze verklaring een eigenmachtig optreden poogt te dekken. Immers: standrecht was door de Legercommandant, volgens een door de kapitein Corput aan ondergetekenden gedaan mededeling, gesteld op het bezit van wapenen op een zodanige wijze, dat die een bedreiging konden opleveren. Wat hij dus op deze "beruchte misdadigers" of drie dubbele moordenaars, van wie hij niet stelt dat zij op heterdaad op wapenbezit betrapt waren, zegt toegepast te hebben is de z.g. noodrechtbevoegdheid, die wel aan "het D.S.T." zou zijn verleend, doch, naar de Heer Westerling zeer goed wist, aan het K.N.I.L. aanvankelijk zelfs was onthouden en slechts na veel aandringen en na besprekingen op het hoogste niveau in Zuid-Celebes aan officieren van de onderdelen van het K.N.I.L. in dat landgebied werd verleend - en dan volgens de getuigen Veenendaal en Stufkens uitsluitend voor die acties, waarbij het D.S.T. niet de leiding der zuivering had.

De kapitein Horsthuis meent, dat het noodrecht, enige tijd nadat hij het verkreeg, ook verleend is aan de sergeant-majoor Mangangan of Mangangantoe (bij de noodrechtverlening aan al de officieren). De majoor Dom, die de bewuste vergadering van

Januari 1947 met de Heren Veenendaal, van Cortmessen en Horst-
huis heeft bijgewoond, zegt daaromtrent: "Ik herinner mij bealst
" niet, dat sergeant-majoor Mangangan toen ooit het noodrecht
" heeft gekregen." Niet duidelijk is, of hij hiernede bedoelt: op
die vergadering, of ook: later verkreeg hij het niet. De Heer
Horsthuis zegt, dat deze verlening vermoedelijk op zijn verzoek
is geschied, omdat hij het hele gebied niet kon bestrijken. Enig
bewijs, dat deze sergeant-majoor de bevoegdheden van het z.g.
noodrecht heeft uitgeoefend, hebben ondergetekenden in de stukken
niet kunnen vinden. Echter zien zij in deze tijd over de feiten
weer een aanwijzing, dat de verlening der exorbitante bevoegdhe-
den toch blijkbaar niet zo streng en precies omschreven is ge-
weest, dat vergissingen uitgesloten moesten worden geacht. Zij me-
nen deze uitspraak te mogen doen, daar de kapitein Horsthuis in z
zijn verklaringen de indruk van een zeer juiste weergave der fei-
ten wekt. Aan de andere zijde was de kolonel de Vries niet ie-
mand, die links en rechts deze bevoegdheden maar verleende. In
het onderzoek van de overste Paardekooper is geen klaarte in dit
geval gekomen en is niet komen vast te staan, of de overste ~~Veenendaal~~
Veenendaal wellicht zo weinig omlijnd is geweest tegenover de
kapitein Horsthuis, dat deze inderdaad heeft mogen aannemen, dat
ook de sergeant-majoor het noodrecht bezat, dan wel of de kapi-
tein Horsthuis zelf zich vergist heeft.

meende

De S.M.I. Inf. K.N.I.L. J. Wolff, die bij het D.S.T. diende en on-
der commando van de Olt. Vermeulen in het Parése is opgetreden en
na het vertrek van Vermeulen het D.S.T. in Mandar/Atene, ver-
klaarde dan ook aan de overste Paardekooper: " Toen de Olt. uit
" het Parése vertrok heb ik van de Olt geen "blanco volmacht"
" meegekregen. De term "noodrecht" ken ik niet; wij noemden de
" bevoegdheden, die het noodrecht gaf "blanco volmacht".
" Ik kreeg opdracht om ten N. van Madjene een strafexpeditie te
" houden. Ik mocht naar mijn mening echter niet executeren. Ik
" had wel de indruk, dat verschillende ondercommandanten van de
" D.S.T. meenden, dat zij wel die "blanco volmacht" hadden.
" Ik zelf heb altijd gedacht, dat alleen Westerling en Vermeulen
" die "blanco volmacht" hadden".

Indien de Heer Westerling bij deze tot het D.S.T. behorende
man de indruk wekte, dat alleen hij en Vermeulen de bevoegdheden
van het noodrecht bezaten en niet eens het gehele D.S.T., althans
in zijn onderofficieren, dan is toch niet wel aan te nemen, dat
hij die bevoegdheden eigenmachtig aan een niet-militair, de po-
litieman van der Plank, zou hebben verleend en verdient Wester-
lings verklaring daaromtrent geloof. Bovendien is aan ondergeteken-
den gebleken, dat Westerling ~~markering~~ een zeer sterke disci-
pline bij zijn troep handhaafde en de leiding steeds sterk in eigen
hand hield. Een vuurpaniek, als te Galoeng-Galoeng is ont-
staan, zou onder de leiding van de kapitein Westerling onmogelijk
moeten worden geacht. Iemand laten doden zonder dat hij, de
leider, zelf zich van de zware schuld van de betrokkens overtuigd
had, was (na vele getuigenverklaringen ook van inheemsen) bij de
kapitein Westerling uitgesloten - hoe man verder ook over het tot
stand komen van die overtuiging denken moge.

Dat de Heer Westerling daarom de Olt. Vermeulen gemachtigd zou
hebben de noodrechtsbevoegdheid toe te kennen aan onderofficieren
van het D.S.T., in het bijzonder aan de in de stukken genoemde
sergeant Coppens, die buiten tegenwoordigheid van deze Onderluite-
nant bij acties onder leiding van de kapitein Rijborz de indruk
maakte van een zelfstandig optreden in het werk der z.g. zuive-
ring, komt ondergetekenden ongeloofwaardig voor. Verder menen zij
dat de sergeant Coppens onder leiding van de kapitein Rijborz is
opgetreden en met diens volle instemming en dus machtiging deze
taak van zuivering heeft vervuld - waarbij de verantwoordelijk-
heid echter bleef voor rekening van de Kapitein Rijborz en diens
onmiddellijke chef, de majoor Stufkens. Deze verklaarde op 13
April 1949 voor de overste Paardekooper, dat hij (de majoor) het
"standrecht" (lees: noodrecht) bezat op de dag, dat Vermeulen zijn
vak verliet en voegt er bij: "De nog gebleven D.S.T. militairen
" hadden geen bevoegdheden buiten mij om."

Op blz. // en volgende hebben ondergetekenden reeds vermeld de opvatting van de kolonel de Vries, dat ook djakats aan terreur- in misdrijven, die kortere of langere tijd in een gevangenis hadden gezeten, konden worden terechtgesteld, alsmede de mening van de Resident, de Heer Lion Cachet en van een aantal officieren. In het gebied van de kapitein Horsthuis is dit doden van gevangenen enkele malen voorgekomen. De ondergetekenden bedoelen daaronder niet de z.g. djakats, die bij een actie gevangen genomen werden en door de kapitein Horsthuis werden overgegeven aan het bestuur, dat dan hun zaak summier onderzocht en hen (meestal op dezelfde dag en hoogstens, als zij laat waren ingeleverd, de volgende morgen) weer overdroeg aan de kapitein Horsthuis met het advies, zulk een man te doden, waarop zij dan door deze kapitein of op zijn bevel voor de ogen der bevolking werden neer gelegd. Immers dit viel kennelijk onder de z.g. noodrechtsbeschouwing, die daarbij, als summiere rechtspleging met onmiddellijke executie ter plaatse, nog het meest zuiver werd toegepast.

De Kapitein Horsthuis verklaart echter op 28 Juli 1949 aan de overste Paardekooper, dat hij eenmaal een negental mannen van het bestuur heeft overgekregen. "Deze mannen heb ik zangevoerd gekregen van de magistraat. Zij waren des doods schuldig bevonden door de hadatsleden, het bestuur en door mij. Ik heb hen neergelagd." En op 6 September 1947 verklaarde hij: "De mensen, die door de onderzoekende ambtenaren schuldig werden bevonden aan moord of andere ernstige misdrijven en deswege naar het oordeel van die ambtenaren moesten worden doodgeschoten, werden aan ons overgegeven ter executie." "Het onderzoek werd gehouden door magistraat en mantri-politie, de militairen gingen niet uit eigen beweging mensen uit de gevangenis opvragen."

Kennelijk ging het bij deze gevangenen aldus: de magistraat en de mantripolitie beoordeelden, of een gevangene des doods schuldig was. Meenden zij van ja, dan gaven zij die gevangene over aan het militaire apparaat ter executie. Uit de stukken is niet gebleken, of de kapitein Horsthuis dan nog persoonlijk de gevangene verhoorde, of dat hij zijn oordeel omtrent de al of niet juistheid van het "advies" grondde op wat hem door de magistraat en de mantri-politie werd medegedeeld.

In elk geval mag men constateren, dat er op deze, naar de rechtsregelen daartoe niet bevoegde en wellicht ook niet bekwame mensen, een zware verantwoordelijkheid is gelegd en aan hen wel een zeer exorbitante macht is verleend in dit samenspel van burgerlijke en militaire autoriteiten. Daar hier de medewerking van het civiel bestuur werd gevraagd, kunnen de hoofden van dat bestuur zich niet aan de verantwoordelijkheid voor wat gebeurde onttrekken met de op blz. // vermelde uitspraken n.l. dat het hadathoofd wel zijn oordeel uitspreekt over de gedragingen van een betrokkene, doch voor de executie niet de verantwoordelijkheid draagt en dat de verantwoordelijkheid voor dit handelen alleen op de militairen drukt en niet op de burgerlijke bestuursambtenaren (die echter of zelf, of in onder hun gezag optredende diensten of personen daaraan medewerkten). Tot aan de terugkeer van ondergetekenden uit Indië was deze verantwoordelijkheid helaas nog niet breed onderzocht. Dezelfde verdeling van de verantwoordelijkheid bij een actie van de kapitein Westerling blijkt uit een verklaring van de Heer Mappasolong, controleur B.B. te Takalar, op 11 April 1947 voor de Commissie-Barendrecht gelegd. waarin hij zegt: "de mantri-politie en kapitein Westerling hebben geregeld, dat een aantal opstandelingen" (n.l. 18) "uit de gevangenis zijn gehaald en door militairen afgevoerd maakt. Ik dacht, dat die personen verhoord zouden worden." Daar er inderdaad van gevangenen gebruik is gemaakt voor het verschaffen van inlichtingen omtrent moordende en rovende bandes en het verhoor van gevangenen daartoe blijkbaar (men zou dit uit enkele mededelingen kunnen concluderen) ook wel door mensen van het D.S.T. plaats vond, mag men zonder een nader onderzoek, de verantwoordelijkheid van deze controleur niet aanneemen. De vraag blijft open, of de politie op enig bevel heeft gehandeld, dan wel die verantwoordelijkheid, evenals in andere plaatsen, zelf op zich genomen heeft, en in dit geval dan de volle, daar de kapitein Westerling ontkent, zelf mensen uit de gevangenis te hebben gehaald, behoudens één, n.l. Ali Malakka, die hij speciaal bij de M.P. heeft opgevraagd en in

het doeld-
Sibische
gevangenen

Limboeng heeft doodgeschoten, omdat hij op de bevolking aldaar zulk een grote invloed had. De luitenant J. Boom verklaarde op 26 April 1949 voor de overste Paardekooper: "Ik heb ook eenmaal een stuk of zes gevangenen gëxecuteerd met accoordbevinding van het H.P.B. Wesseling en in overeenstemming met het hadat-hoofd ter plaatse. De betrokken personen waren door deze bestuurzaamtenaren schuldig bevonden, Zij zijn gëxecuteerd door een vuurpeloton." Dit is vermoedelijk geschied te Boeloekoemba, waar de Heer Mr. J.J. Wesseling, controleur B.B., gestationeerd was en dus als H(oofd) P(laatselijk) B(estuur) kon worden aangemerkt. Helaas blijkt niet, op welke datum dit is geschied. Het zou, voor de beoordeling van de houding van de Resident Dr. Lion Cachet, interessant zijn om vast te stellen, of deze van dit feit heeft kennis gedragen vóór de vergadering in Bonthain, waar deze aanwezig was en waar een nadere precisering van het z.g. "nooddracht" zou hebben plaats gevonden.

Te Paré-Paré heeft op 14 Januari 1947 op de passaar de executie plaats gevonden van een aantal gevangenen. Uit verschillende verklaringen volgt, dat de Onderluitenant Vermaulen op 13 Januari te Paré-Paré is aangekomen en op dezelfde dag nog een bespreking heeft gehad met de majoor Stufkens, de kapitein Rijborz, de Vaandrig Haacke en nog een onderofficier van het K.N.I.L., waarbij is gesproken over deze gevangenen, wier executie de volgende dag plaats vond. Volgens een uittreksel uit het arrestanten-register 1947 van het detachement I M.P.II te Paré-Paré, getekend door de detachements-commandant van I M.P.II de S.M.I. L. de Zeeuw, heeft de executie op 14 Januari 1947 plaats gevonden. De kapitein Rijborz moet zich dus vergissen, z als hij de komst van Vermaulen op 5 Januari stelt en voor de executie dan ook een andere datum suggereert.

Dit uittreksel vermeldt 24 namen. Er onder staat vermeld, dat deze personen volgens de sergeant Mohrman J. v. alg. stbn. 96652 van I M.P.II Det. te Paré-Paré op 14 Januari 1947 op de autobusstandplaats aldaar zijn gëxecuteerd, echter met de opmerking, dat sergeant Mohrman niet kan verklaren dat La Soepoe tot de gëxecuteerden behoorde en dat Andi Isa en Andi Mapatola, die niet op dit register voorkomen, wel bij die gelegenheid doodgeschoten zijn. Men zou dan dus tot 24 min 1 plus 2 of 25 slachtoffers komen. In de stukken wordt telkens over "de 23 gevangenen" gesproken, doch zonder dat blijkt van een onderzoek om het getal nauwkeurig vast te stellen. Op grond van de getuigeverklaring van de majoor Stufkens moet worden aangenomen, dat Andi Isa en Andi Mapatola inderdaad tot de gefusilleerden behoorde, zodat het getal van 25 wel juist moet zijn. Ook de Heer P. van der Plank vermeldt het doden van Andi Isa bij deze gelegenheid en spreekt dan ook van de 23 mannen met Andi Isa. De 23 gevangenen (van Andi Isa en Andi Mapatola kan dit niet nagegaan worden) waren op diverse data sinds 6 November 1946 aangehouden en bij de M.P. in bewaring, met uitzondering drie hunner n.l. van A. Sinta (voor wiens arrestatie geen reden staat opgegeven); La Oepe (die verdacht werd van samenwerking met Andi Salle); La Soepoe (zonder opgave van arrestatie-reden), die alle drie op 13 Januari 1947 waren aangehouden; en La Maka Daeng Parani, die als verdacht van samenwerking met kwaadwilligen op 14 Januari 1947 was gearresteerd op last van de inlichtingendienst. Onder deze gevangenen bevond zich een mantri-Boswezen, met name La Noemang. Diens dochter, die echter niet in het arrestantenregister is vermeld, stond volgens een aantal verklaringen van de bij de executie betrokkenen, tussen de gevangenen in en moet dus wel als gevangene zijn aangegeven. Dit meisje is niet doodgeschoten, doch wel aldus getuige geweest van het doden van haar vader!

Volgens de S.M.A.-K.N.I.L., F.H. Pieters, die destijds bij de M.I.D. te Paré-Paré diende en die de gevallen der "23 gevangenen" had onderzocht, waren dit allen zware gevallen. Hij spreekt van "halsmisdrijven". Volgens de opgave der arrestatieredenen waren er inderdaad gevallen bij, waarin een verdenking bestond van het werpen van handgranaten, het bezit van handgranaten, of samenwerking met handgranaatwerpers, dus "standrecht" gevallen. Echter waren deze mensen reeds weken lang deswege in bewaring geweest. Deze getuige vermeldt, dat zij voor een deel bij de civiele politie zaten, omdat de M.P. cellen vol waren. Sjech Hasan bin Achmad Alamoedi, lid van het parlement N.I.T. en tevens lid van de Zuid-Calabesraad is op 4 April 1947 door

de overste Paardekooper hierover gehoord. Hij deelde mede, dat hij op verzoek van de zelfbestuurder van Malesekassi, bij wien hij de wenende vrouw van La Makka aantrof, naar de woning van de majoor Stufkens was gegaan om over de arrestatie van La Makka te spreken; dat deze evenwel naar de passar was; dat hij hem op de passar aantrof en daar twee rijen mannen gehurkt zag, o.a. de mantri-boswezen en anderen, die behoorden tot een subversieve organisatie; dat hij aan de majoor Stufkens vroeg of het waar was dat La Makka naar Makassar zou worden gebracht; dat deze antwoordde dat het niet waar was, terwijl de kapitein Rijborz zeide: "sebentar klaar;" dat hij toen naar de zelfbestuurder terugging en even later hoorde schieten en vrouwen hoorde gillen; dat hij de lijken zelf heeft zien liggen; dat de schoolkinderen van de Indonesische school het schouwspel niet hebben kunnen zien, omdat het geen speeltijd was; dat hij dit heel zeker wist; dat het wel mogelijk was dat de onderwijzers het gezien hebben, maar dat de straten, welke naar de autobussenstandplaats leidden, waren afgesloten; dat al de gefusilleerden naar zijn mening door de rechter ter dood veroordeeld zouden zijn; dat alle lijken in één graf moesten worden begraven en niet door de familieleden op adatrechterlijke of op godsdienstige wijze begraven mochten worden; dat de majoor Stufkens des avonds verschillende vooraanstaande personen bij elkaar heeft geroepen en heeft gezegd, dat deze mensen gedood waren omdat zij ondanks waarschuwing hadden meegedaan aan extremistische acties en dat niemand was afgemaakt van wie niet volledig vast stond dat hij schuldig was; dat hij van oordeel is, "dat het straffe optreden van het leger volkomen gerechtvaardigd was, mits maatregelen zijn genomen dat geen onschuldigen het slachtoffer werden."

De Heer J.R.Onken, sergeant M.P.-K.N.I.L. verklaarde, dat hij tezamen met de S.M. de Bruyn een lijst had opgesteld van schuldigen aan subversieve actie. Dezen werden overgebracht naar de passar; daar hield de Olt.Vermeulen een korte toespraak waarin hij zeide dat die mannen extramisten waren en dood moesten, waarop Vermeulen met enkele D.S.T.ers begon te schieten.

De opperwachmeester Albert Schultz, instructeur van het K.S.T., destijds sergeant, maakte deel uit van het vijf man sterke executie-peleton. Hij zegt: "Ik hoorde Vermeulen zeggen, "dat deze mannen, die daar voor ons zaten djahats waren en op "laast van majoor Stufkens moesten worden geëxecuteerd. Er is "geconstateerd, dat de geëxecuteerde mannen ook werkelijk dood "waren, wij deden dit zelf. Er stond een vrouw tussen de mannen "waarvan er sommigen zaten en anderen hurkten."

Er zijn in de verklaringen omtrent deze gebeurtenis drie feiten die niet geheel opgehelderd zijn, n.l.

1. wie de verantwoordelijkheid voor het neerschieten heeft te dragen.
2. wie de schuld der gefusilleerden heeft beoordeeld.
3. wie het verbod van begraven naar adatrechterlijke of godsdienstige wijze heeft gegeven.

De majoor Stufkens beweert, dat de Olt.Vermeulen vroeg, deze gevangenen naar de passar te brengen. De passar en het terrein daaromheen zijn toen ontruimd. De majoor dacht: "hij gaat ze onderzoeken en dan neerschieten". Maar Vermeulen schoot ze, met behulp van 4 of 5 man van het D.S.T., gelijk dood. De majoor Stufkens, de kapitein Rijborz, de vaandrig Haacke, de onderluitenant Dhoolaege en de sergeant majoor de Bruin van de M.P. waren er bij tegenwoordig, evenals de (meergenoemde) luitenant van de T.R.I.: Abdoel Latif. Een défile van de schoolkinderen heeft niet plaats gevonden. "Wel had ik gedacht" zegt de majoor verder, "dat de executie zou plaats vinden maar niet zonder na" der onderzoek." Hij greep echter niet in. Later heeft hij er met Vermeulen over gesproken en die zei, dat dit optreden door de Kolonel de Vries gesanctioneerd werd.

De Onderluitenant Vermeulen zegt, dat in de bespreking van 13 Januari ook gesproken is over een stel gevangenen. Hij weet zich echter niet te herinneren, hoe dit gesprek is gelopen en wie feitelijk de beslissing heeft getroffen, dat deze mannen moesten worden geëxecuteerd. Wel is door hem gezegd, dat een dergelijke executie in het openbaar zou moeten plaats vinden om te laten zien dat er een nieuwe wind ging waaien in het optreden van de militairen tegenover de rampokkers en terroristen.

De kapitein Rijborz verklaart, dat Vermeulen op een goed moment gevraagd heeft of zij een stel djahats hadden, waarop zij (hij en de majoor Stufkens) bevestigend hebben geantwoord en gaat verder: "wij begrepen toen wel nadat Vermeulen " had gevraagd: "wilt U die naar de passar laten brengen" " dat deze djahats geëxecuteerd zouden worden".

Wat het hiboven vermelde tweede feit betreft kan Vermeulen niet zeggen, wie de beslissing heeft genomen voor welke misdrijven wel en voor welke misdrijven niet de kogel moest worden gegeven.

Hij ziet zowel Stufkens is zichzelf verantwoordelijk. Hij merkt op, dat hij nooit verboden heeft, dat lijkten volgens de Mohammedaansche ritus zouden worden begraven, een verklaring die in strijd is met de verklaring van Pasixlong, Pubitjara Kaijang, lid van het zelfbestuur van Balanipa. De Majoor Stufkens geeft wel toe, dat er op 1 Februari 1947 op zijn last een 26 tal A.L.R.I. mannen uit de gevangenis zijn gehaald en geëxecuteerd bij de zuivering in het gebied van Madjene en Galoeng-Galoeng. Hij heeft aan Vermeulen de opdracht daartoe gegeven, zegt hij. Men krijgt dan ook de indruk, dat de executie te Paré-Paré ook in gemeenschappelijk overleg, onder beider verantwoordelijkheid, is geschied.

Wat de beoordeling der schuld betreft staat tot nog toe slechts vast, dat de S.M. de Bruyn en de sergeant Onken de lijst der gefusilleerden hebben vastgesteld. In hoeverre deze lijst is nagegaan door anderen- dan wel of alle betrokken superieuren deze lijst, al of niet op hun kennis van personen en verkenresultaten, kortweg hebben geaccepteerd, staat (behoudens ten aanzien van Vermeulen, die immers geen onderzoek meer instelde) niet vast. Vermeulen verklaarde, dat een onderzoek zijnerzijds volstrekt overbodig was, daar dit onderzoek op last van de majoor Stufkens al had plaats gevonden. Dit had de majoor hem de dag tevoren op de bespreking medegedeeld.

Dit doodschieten van gevangenen te Paré-Paré heeft het onderwerp van een gedachtenwisseling uitgemaakt op een aldaar gehouden bespreking, waarbij aanwezig waren de Resident Dr. C.Lion Cachet, de overste Veenendaal, de majoor Stufkens, de kapitein Rijborz, de onder-luitenant Vermeulen en enige bestuursambtenaren, in elk geval één n.l. de Heer D.F.Uhlenbeek, van Januari 1946 tot 30 Augustus 1947 controleur te Sidenreng-Rapoang. Dit is de vergadering van 19 Januari 1947, op blz 30 ook vermeld. Volgens de overste Veenendaal is hij, toe hij va van het doodschieten van gevangenen hoorde, met de Resident Lion Cachet naar Paré-Paré gegaan. Deze laatste zegt, dat de Assistent-Resident van Paré-Paré hem telegrafisch van dit doodschieten van 23 mannen op de passar op de hoogte heeft gesteld en dat dit een van de redenen van zijn reis was. De andere was een ingrijpen van de majoor Stufkens in aangelegenheden betreffende bestuur. De overste Veenendaal zegt, dat het hem en de Resident ging om gevangenen, die onder jurisdictie stonden van de civiele autoriteiten, i.c. de controleurs en de assistent-residenten. Het doodschieten van dergelijke gevangenen werd toen uitdrukkelijk verboden. Hij verduidelijkt dat dan nader: "Het ging om mensen die overgele- " verd waren, of beschouwd moesten worden als te zijn overge- " gaven aan de civiele autoriteiten, na gesloten onderzoek " tegen hun persoon." De resident zegt: "Ik heb geen verschil " gemaakt tussen civiele en militaire gevangenen, omdat de " algemene regel geldt, dat militaire gevangenen aan de Ju- " stitie moeten worden overgegeven." Deze laatste opvatting is ongetwijfeld de juiste. Er waren hier immers zo juist door de militairen gearresteerde gevangenen onder, nog niet ter onderzoek overgegeven. Men kan bovendien ook van de overigen niet zeggen dat vaststaat, dat zij aan de Justitie waren overgedragen. Wegens plaatsgebrek in de M.P.-cellen waren zij in de gevangenis ondergebracht. De onder-luitenant Vermeulen heeft tegen dit verbod bezwaar gemaakt, daar dan de mogelijkheid bestond, dat de leiders van subversieve acties een milder lot voor het gerecht zou kunnen zijn beschoren, dan

de in het veld gegrepen volgelingen. Hij heeft voor die zienswijze uitgebreid gepleit en daarbij blijkbaar toch wel iets bereikt zij het ook niet op die vergadering, doch enige dagen later.

Op 22 Januari 1947 was er een vergadering te Makassar, waar aanwezig waren Dr. Hoven, Directeur B.B.; Dr. C. Lion Cachet; de Commissaris der Kroon, Dr. Brouwer; de kolonel de Vries; het hoofd van de Nefis R. W. Kofman; het hoofd van de M.I.D. Dr. G. L. Krol; de kapitein Westerling; de majoor Stufkens; de onder-luitenant Vermeulen; de Chef-Staff H. G. O. B. J. Broomouwer en de officier van Justitie Mr. A. G. Veldhuis. In een nota ter orientatie van de Procureur-Fiscaal bij het Hoog-Militair-Gerechtshof dd. 12 Augustus 1949 noemt de overste J. L. Paardekooper, de ontwerpen van die nota, deze vergadering "de spil" "wasomheen al deze zuiverings-acties en de bevoegdheden daartoe gewezen waren". Deze vergadering was belegd naar aanleiding van de vraag, wat er diende te geschieden met de Datoek van Soeppa: Andi Abdullah Baos Masepa, die op 14 Augustus 1946 was gevangen genomen, en 20 leden van zijn familie of leden van zijn gevolg.

De overste Paardekooper, die als Raadsheer-Commissaris met het onderzoek in de zaken tegen de verdachten Stufkens, Rijborz en Vermeulen was belast, die zich van deze taak naar het oordeel van ondergetekenden op een volkomen objectieve, correcte en, naar blijkt uit de door hem onderzochte dossiers, dezelfde wijze gekwetend heeft en alles heeft gedaan om, meer dan twee jaren nadat de feiten geplaagd waren, toch een zo juist mogelijke constructie ervan te verkrijgen, zegt in die nota over deze vergadering het volgende:

" Op deze vergadering werden door de officier van Justitie en resident betoogd dat de Datoek van Soeppa op een of andere wijze geliquideerd moest worden. Wel bracht de officier van Justitie nog naar voren het bezwaar dat de Datoek reeds vijf maanden in preventieve hechtenis zat en men hier toch niet meer kon spreken van een militaire actie in noodrecht geboren. Ondanks dit werd toen uitdrukkelijk met instemming van alle aanwezige autoriteiten, waaronder ook Dr. Hoven, overaengekomen, dat de Datoek van Soeppa op een wijze overeenkomende met de adat moest worden geëlimineerd en dat hij daartoe overgegeven zou worden aan de D.S.T. - Hoe belangrijk ook de Datoek zelf was, ten deze is mede zeer belangrijk wat werd besloten omtrent de vier of vijf naaste medewerkers van de Datoek, o.a. de familieleden Andi Makaw-sae en Andi Pawilloi en voorts een groep van ongeveer 15 mannen, trawanten van de Datoek van Soeppa. Men is tot het besluit gekomen, dat een commissie van vijf personen zou uitmaken of de meest aanzienlijken rond de Datoek Soeppa, Andi Pawilloi c.s. zich schuldig hadden gemaakt aan terreur-misdrijven. Deze commissie bestond uit de Heren Kofman, Krol, Soumckil, van der Pol en Baoesat. Deze commissie is toen na een onderzoek terplaatse te Pinrang tot de overtuiging gekomen, dat deze personen inderdaad schuldig waren aan terreur-misdrijven en werden deshalve ter executie overgegeven aan de D.S.T. Ten aanzien van de 15 anderen werd bepaald, dat deze zonder meer door de D.S.T. konden worden geëxecuteerd. Op deze vergadering is dan ook min of meer het principe opgesteld, dat belangrijke gevangenen, d.w.z. van voornaam bloed, niet konden worden geëxecuteerd zonder toestemming van het B.B., dat evenwel ten aanzien van anderen gevangenen de D.S.T.-commandant kon doen wat hij wenste. Dit laatste is wel niet met zoveel woorden vastgesteld, doch dit is de strekking geweest. Toen dan ook na afloop van de vergadering majoor Stufkens en onder-luitenant Vermeulen aan de resident vroegen of zij de 30 gevangenen van Rappang konden krijgen, uiteraard ter executie en niet ter onderzoek, lag het dan ook volkomen in de lijn dat zowel kolonel de Vries als de resident Dr. Lion Cachet, hiertoe hun toestemming gaven. De Resident ontkent dit overgeven ter executie min of meer. De controleur van Rappang had namelijk toende Resident op een vergadering te Paré-Paré op 19 Januari 1947 zijn verbod tot doodschieten van gevangenen had uitgesproken, in overeenstemming met dit verbod werd deze 30 gevangenen uit te leveren aan de D.S.T. Het punt van executie van gevangenen was te Paré-Paré ter